

Št. 1-4; kpl.

Per 586/1998/99

10022539, 1

GORJSKA KNJIŽNICA

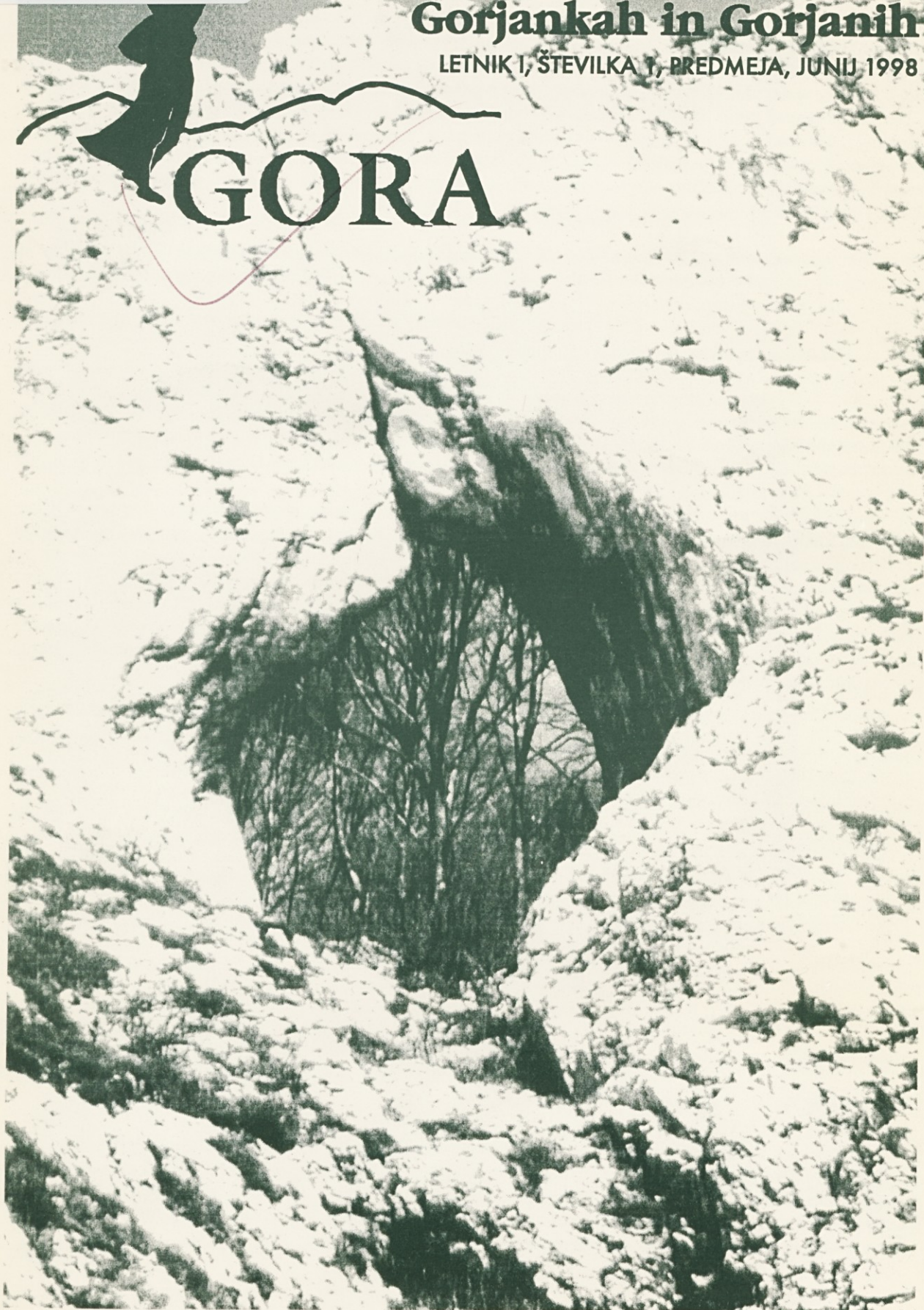
COBISS

Časopis o Gori, Gorjankah in Gorjanih

LETNIK I, ŠTEVILKA 1, PREDMEJA, JUNIJ 1998

GORA

ČASOPIS GORA

Leta 2001 bo preteklo 400 let od poselitve Gore in naše društvo bo ob tem okroglem jubileju pripravilo zbornik, v katerem bomo o Gori spregovorili zelo na široko, od njenih naravnih značilnosti do življenja ljudi nekoč in danes. Mnogo gradiva je že zbranega, oziroma je v nastajanju, zato smo se odločili, da z njim ne čakamo do leta 2001, temveč bomo izvirne sproti objavljali v obliki časopisa. Tako bomo lahko tudi sproti preverjali točnost podatkov, pri čemer računamo na pomoč naših bralcev. Verjamemo tudi, da marsikdo, ne glede, kam ga je zanesla usoda, hrani stare fotografije, dokumente, celo značilne stare predmete in priprave, zagotovo pa se spominja tega ali onega, kar je sam doživel ali je izvedel iz pripovedovanja starejših. Prepričani smo, da boste svoj kamenček pristavili tudi Vi in tako bomo iz posameznih kamenčkov skupno zložili mozaik, pravzaprav spomenik Gori in Gorjanom. Dolžni smo to storiti, v zahvalo preteklim rodovom, v doto zanamcem in v zadoščenje nam samim.

Časopis bo prinašal redne rubrike iz zgodovine Gore. V prvi številki objavljamo zapis Uroša Velikonje o I. svetovni vojni (stran 4), vzporedno z razstavo in videokaseto na isto temo. V drugi številki časnika bo več prostora namenjenega Gori v II. svetovni vojni in pa gozdarstvu v Trnovskem gozdu.

V redni rubriki o za Goro značilnih rastlinah Elvica Velikonja predstavlja najbolj 'imenitno' med njimi, to je hladnikija (str. 23), v prihodnji številki pa bo podrobneje obdelala jegliča.

Tudi živalstvo Gore si zasluži posebne pozornosti: Franc Černigoj v tej številki doživljajsko piše o planinskem orlu (str. 24). Vsaka številka časopisa bo prinašala tudi pogovore z naše Gore listi, ljudmi, ki so poznani tudi v drugih krajih. V prvi številki lahko preberete pogovor z novepečenim ministrom za obrambo Alojzjem Krapežem (str. 10). Za prihodnjič načrtujemo obisk msgr. Franca Krapeža, dekana v Komnu.

Etnološki vidik Gore skozi stavbarstvo obdeluje Irena Velikonja (str. 26), Franc Černigoj pa nas vodi po Dolu gor in dol (str. 19).

Tudi umetniške žilice Gorjankam in Gorjanom ne manjka. V tej številki bomo spoznali sestrični Karmen in Tadejo Podgornik, katerih likovna dosežka sta bila upodobljena na slovenskih poštnih znamkah (str. 12). Na leposlovnih straneh (št. 30) se z Bukovim Tršem pogovarja Bojan Bizjak - Zakalski.

V športnem delu se tokrat posvečamo smučarskemu skakalcu in trenerju Marjanu Polancu (str. 13), Emil Velikonja pa je pripravil pregled vseh nastopov in nagrad, ki jih je v dobrih dveh letih osvojila demonstratorska vrsta, ki nosi ime nadučitelja Edmunda Čibeja (str. 16).

Zanimiva bo vsekakor rubrika z naslovom Fotografija - nema priča. Kakšna zgodba je 'pripeta' na sliko iz družinskega albuma, preberite na strani 8.

Časopis GORA bo izhajal štirikrat letno; ob dnevu državnosti, za angelsko nedeljo, pred novim letom in za veliko noč, če pa bo zbranega več gradiva, bo prišel med bralce pogosteje, morebiti že za kravjo ruleto, ki je napovedana za 19. julij letos. Letna naročnina je enotna, 1.000 tolarjev, posamična številka pa stane 300 tolarjev. Če ste prvo številko prejeli po pošti na dom, jo, prosimo, preberite. Če ste z njo zadovoljni in bi jo obdržali, vplačajte s položnico 300 tolarjev, če pa bi se radi naročili na vse številke, ki bodo izšle do junija 1999. leta, potem je znesek 1.000 tolarjev. V nasprotnem primeru nam, prosimo, sporočite, da časopisa ne želite prejemati.

Naš naslov je:

Društvo GORA,
Predmeja 106,
5270 Ajdovščina,

žiro račun pa

52010 – 678 – 78305 (za časopis).

In ne pozabite – če imate stare fotografije, predmete, dokumente, če se spomnite kakšne zanimive zgodbe ali pripovedovanj starejših, nas obvestite na isti naslov ali na tel/fax. 649 023 ali GSM 041 671 181. Prav tako nam lahko pošljete naslove sorodnikov ali prijateljev z Gore, ki so posejani po svetu. Radi bi jih povabili na kakšno od naših prireditev, poslali jim bomo časopis, predvsem pa bi jih radi obvestili, da si za leto 2001 (če že prej ne) rezervirajo čas za največje srečanje vseh Gorjanov doslej.

Uredništvo

P

586

/1. 1998

0

7 22.539/1999

franc černigoj

KDOR V SEBI ČUTIŠ GORSKI GEN...*

VRH BÉVERCE

Tu sem. Vrh Béverce. Na robu Čavna... *Blezi* je prav od tu zrl človek prvič na Goro...

Globoko pod mano zemeljski prepadi Podgúre in v Deželo (Vipavsko dolino) se odpirajoča struga Lokavščka, nad mano nebesna brezna brezdanjega neba.

In kot dragi kamni v ogrlici, z enim koncem pripeti k strmemu prisončnemu pobočju Čavna, in z drugim, izgubljačim se tam daleč za sinjino Svínevra (Sinjega vrha), so nanizani kamniti stožčasti vrhovi nad Deželo. Kako preprosto nazorno so prvi Gorjani poimenovali te ostrorobe, nazobčane, krušljive sivobebe škrbine roba Gore: Špičest grič, Kamniten grič, Orlovca, Školč, Šunik in Maj... - in s tem povedali vse o bogastvu in lepoti svoje zemlje... Zadnje ime se jim je zdelo prelepo in tako so z njim oplemenitili kar dva vrhova - predmejski in otliški Maj.

Tako so prihajali, in še danes prihajajo, z vseh vetrov - pastirji, grajski gozdarji, lovci... in se naseljevali na Gori: Bizjake, Pergarje, Krapeže, Vidmarje, Preme in Lohajnarje da je burja prinesla iz nemških dežel; Žontje da so priromali z Laškega; Pižentje s Francoskega; Bratine in Černigoji od Stomažev; Brusi, Bevki, Sedeji, Drekonje s Tolminskega in Cerkljanskega; Likarji in Česniki z Idrijskega; Velikonje iz Trebuše; Čibeji in Blaškoti *pé blezi* iz Dežele... In mnogi drugi od drugod... Vidici, Polanci, Bolčinci in Žigoni; Kovšce, Peljhani, Škvarči, Žgavci, Ipavci in Mikuži; in Podgorniki in Benčinci in Krivci in Barišiči... *Jn... dóvi kdu še...*

KDOR NI NA GORI ROJEN...

Kdor ni na Gori rojen, kdor svoje mladosti ni preživel s krušljivim kamnom v očeh, v dlaneh in v srcu, ta Gore ne bo nikoli občutil in doživel. Vedno bo ostal tujec, *unajni člouk*, kot rečemo Gorjani.

Naša Gora je kot USODA. Če se na njej rodiš, si obsojen na VRAČANJE. To je poleg REVŠČINE in pečata ŠTEVILNE DRUŽINE osnovna značajska črta vsakega Gorjana. Z rojstvom je obsojen na vračanje, fizično in duhovno, in na brezpogojno ljubezen. In "*ko se Gorjan spusti z njenega čela*", kot pravi pesnik, odnese s sabo v svet svojo Goro, njen krušljivi kamen, skale, skripe in skrle, grublje in škarpe, škole in školče, kamnitne griče in orlovce; venec gora nad Goro, brege in bregove, griče in hribe in vrhove, skuke, kuke in čela, kuclje in šunike; doline in dolince, jame in jačke, grape, kotlje, luknje in badnje, ledenice in brezna, rupe, loze in drage; griže in seče, laze in lazke, korenine, meje in predmeje in mejice; kale, depla in kaliče; rovine in ravnice; staniša, zgujne in razgujne, ritkovša in jančerije; ogenjce in... gorske zime in burje, poledenele gole trše in breste, zástavo nad Kozjimi stenami, Medvedjim vrhom, Sortežem, Obrekovco in Oblim vrhom; zimske večere, vedance, cuprance, može in žene brez glav; spomine, bele žene in škopnike; spake Kulake, hudiče in hudičke...; čarobne božične večere... vse to in še vse tisto, kar je z besedo, sliko in posnetim zvokom neizrekljivo, odnese s sabo v svet. In vse to ga neustavljivo vleče nazaj in...vrne se vsak zagotovo, saj:

"...gora. gora. še vzdihneš ne. ko tvoj otrok umre.

vse je tako. kot je prej bilo.

*morda zato. ker v srcu iz kamna veš.
da ti ga grabljivec-svet za vedno vrača.*

*s toplo kretnjo svojih kamnastih rok
poiščeš med svojimi grobljami prostorček z malo več prsti.
z njo ga mehko pogrneš..."*

Per 586/1998/99

10022539, 1

COBISS

GORSKI KNJIZNICA

...in:

*"...o ti gora bogata, nič ne vprašuješ, ko se vrnejo k tebi.
ne vprašaš, čemu si zbežal z mojega čela.*

*kot najbolj materinska mati
ga žejnega napojiš s svojimi grenkimi sokovi..."*

...in še:

*"...mati gora,
ko tvoji otroci umro.
ne gredo.
ne v pekel ne v nebo.*

*sama jih skrbno deneš tja.
kamor zdaj tja, zdaj tja.
padejo sčasom ptice z neba..."*

foto: Edo Pelicon

KAMEN...

Bogve, kolikokrat je bil preklet ta od poletnih suš, zimskih burij in snegov obeljeni kamen! In kdove, kolikokrat so ga nevede božale debelokožne plankačaste dlani k suhi ruši upognjenih Gorjanov, ko so ga trebile s peščenih sečev, ozkih lazov in divjih griž in ga zlagale v trebušaste grublje in vitke dolge suhe zidove, ki so služili hkrati za ograjo živini in razmejitev kamnu iztrgane prhke prsti...

PRHKA PRST

Rodovitne zemlje je tu tako malo, da so si prvi Gorjani postavljali bajte na najgršem svetu, da ne bi z gradnjo uničili še tiste flike travnika ali gmajne. Hišna imena še danes pričajo o tem: Na gmajni, Vrh hriba, Na hribi, Na bregi, V rupi, V grapi, V ljúkni, Vrh ljúkne, Na laski, Pod lazmi, Na Starih lazih, Na séči, V grmóji, Pod lešujem, Za grúbljo, Pod škuólem, Na Porobánuši, V Korenini..., no, bilo je tudi nekaj imovitejših Gorjanov in ti so si sezidali svoje domove V dolini in Na róni...

In vendar, ta skopa prhka prst skriva v sebi čudno čudežno moč - le za ščepec je je v skalni poki in že iz nje požene prelestna roža. Tudi take so vmes, kakršnih ne najdeš drugod v širnem svetu: tak je kranjski jeglič, *Primula carniolica*, ki se skriva le za senčnim robom Zelenega roba, tam med gamsi, v prepadnih strminah dol proti Trebuši. In Hladnikova roža, le tod živiš. Oj te starodavne večnožive krhke rože, globoko v ledeno dobo vodi njihova sled...tak si ti, dlakavi sleč, ti dete mraza in mračne tihote...

KAKO PREŽIVETI...

Če je hotel Gorjan preživeti, se je moral v Goro zagrizti in iz nje iztrgati, kar skriva v sebi. Iztrgati s silo, s trmo in zvijačo. In seveda z ljubeznijo. In s sovraštvom. Z molitvijo in s kletvijo, saj... "*če kamen trd je, je še trša dlan.*" (Gradnik)

Ali, kar je bilo na Gori vrednega, si je prilastila gospoda in kasneje država: gozd in vse v njem, predvsem les in divjad. A če je hotel Gorjan preživeti, si je moral vzeti. In jemal si je vedno svoj delež. Naskrivaj, s premetenostjo in zvijačo. Kršil je trenutno veljavne zakone, okrog je prinašal oblast. To je bilo častno in moralno in tako ni čudno, če je postal Laskar, prosluli divji lovec, simpatično prebrisani raubšic, pravi ljudski, skoraj pravljичni junak.

VODAVODAVODA...

Kamen je suh in prst je prhka, žejna, pod Goro je votel svet, ki pije, pije, da je v deževju slišati klockotanje; in še tiste kance, ki ostanejo v škavnicah, popije sonce in žejna živad.

A brez vode se živeti ne da...

Oj, voda! Po tebi so Gorjani najbolj hrepeneli. Stara Sibila ni mogla umreti, dokler ji niso prinesli prgišče domače prsti, teta Jozljeva tudi ne, dokler ji ni sin prinesel sredi najhujše zime Skukave vode... Ko je počasi srkala zadnji požirek, je že od onkraj videla samo sebe, kako jo nese v škafu na glavi, z roko, uprto v bok, pokončna, po strmi rebri. Niti kapljica ne pljusne čez rob. Na vrhu se ozre proti večernemu soncu in postoji za hip obsijana z lučjo... potem se tudi sama potopi v nebeško luč...

** Opomba: To besedilo je vzeto z videokasete GORA...GORA, avtorjev Marjana Batagelja in Franca Černigoja.*

ČE SE BO GORI KDAJ POSTAVLJALO SPOMENIK...

Če se bo Gori kdaj postavljalo spomenik, naj bo to ženska - Gorjanka. Gorjan je šel - na delo, na Tirolsko, v Slavonijo, na Nemško, v Ameriko... in v partizane..., doma je ostala njegova žena s kopico otrok... Sedem, osem, enajst, štirinajst, šestnajst... jih je bilo od ene matere. In ostajala je sama z njimi...

"Pustite mojo mamo!" je klečala pred Nemci shirana štirinajstletnica, ko so ji Nemci, njej in še šestim bratcem in sestricam, hoteli ustreliti mamo, ker jim je zadnjo ovco iztrgala iz rok...

"Kam greš? Ne puščaj nas samih!" je prosila žena svojega moža, ko je odhajal v partizane... "Móči, baba!" jo je odrinil od sebe, da je z glavo udarila ob ognjišče in tam obležala... On pa je odšel...

Naj bo to ženska - Gorjanka. Zaslužile so si to...

Pripis: Na sestanku organizacijskega odbora za pripravo praznovanja 400-letnice naselitve Gore (21. januarja 1998) je bil sprejet sklep: Pri morebitni izdelavi spomenika Gori naj bi umetnik - kipar upošteval tri prvine: MATI - GORJANKA (številni otroci), KAMEN IN VODA...

uroš velikonja

OB 80. OBLETNICI I. SVETOVNE VOJNE

*Nad tabo jasen bo oblok,
krog tebe pa svinčena toča
in dež krvav in solz potok
in blisk in grom - oh bitva vroča!
Tod sekla bridka bodo jekla,
in ti mi boš krvava tekla:
kri naša te pojila bo,
sovražna te kalila bo!*

Simon Gregorčič

Ein Großkampftag bei Görz.
Trümmelfeld vom Monte Santo bis zum Meer.

Soča, ena najlepših rek in biser neokrnjene narave! Še pred 80 leti so tu grmeli topovi in regljali mitraljezi, juriši tisočev vojakov in brenčanje krogel so preglasili vse ostalo. Tu so se odvijale najhujše bitke v tem delu Evrope - soška fronta. V 80 letih sta človek in narava zabrisala najhujše sledove ene največjih sramot v zgodovini človeštva, prve svetovne vojne.

Do leta 1914, in še pozneje, sta bila v Evropi dva vodilna vojaško-politična tabora, oziroma dve zvezi tedanjih velesil. Na eni strani so bile Rusija, Anglija in Francija, združene v veliki antanti, na drugi pa takojimenojena trojna zveza med Nemčijo, Avstroogrsko in Italijo. Obe med seboj nasprotujoči se skupini držav sta vodili aktivno imperialistično politiko in sta se pripravljali na zavojevalno vojno.

Nemčija in Avstroogrska sta bili v vojaškem pogledu najbolj pripravljene in to prednost sta hoteli izkoristiti. Izrabili sta sarajevski atentat na avstrijskega prestolonaslednika Ferdinanda 28. junija 1914. leta in čez mesec dni napovedali vojno Srbiji in Rusiji. Začela se je I. svetovna vojna. Na zahodni fronti so se Nemci borili proti Francozom in Britancem, na vzhodu proti Rusiji, Avstroogrska pa je bila usmerjena na Balkan, v vojno proti Srbiji.

Italija je iz takšnega vojno-političnega stanja hotela izvleči čim večje koristi, zato je 26. aprila 1915. leta v Londonu podpisala tajni sporazum z antantnimi silami. Pri tem se je Italija obvezala, da bo najkasneje v mesecu dni napovedala vojno centralnim silam, dotedanjim zaveznicam. V zameno so ji antantne sile obljubile veliko ozemlja s Tirolsko do Brennerja, Trst, Goriško in Gradiščansko, Trbiž, Istro do Kvarnerja, otoka Cres in Lošinj ter severni del Dalmacije z Zadrom. Tako je Italija 23. maja opoldne zarila nož v hrbet Avstroogrske, ji napovedala vojno in italijanske čete so že prestopile meje.

Avstroogrski vojaški strategji so se odločili, da bodo na ozemlju ob reki Soči utrdili obrambno črto, pri čemer so skušali čimbolj izkoristiti naravne danosti ozemlja. Osnovna obrambna linija je na slovenskih tleh potekala po vrhovih Rombona, Ravelnika, Javorščka, Lipnika, Vršiča, Vrat, Krna, Mrzlega vrha, Vodli vrha ter se pri vasi Dolje spustila k reki Soči, ki je svojim levim bregom predstavljala generalno črto bojišča. Tolminsko in goriško mostišče sta bili izjemi, saj je tu avstroogrska obramba prešla na desni breg Soče. Od goriškega mostišča pa do morja naj bi kraška planota kot naravna prepreka branila dostop do morja in Vipavske doline. Ta obrambna linija, z gorato hribovitim svetom in reko Sočo, je tako napadalcu predstavljala naravno oviro. Da je lahko obramba vzdržala, je bilo potrebno iz zaledja do bojišča prepeljati nešteto prevozov vojaške opreme. Tako so bile neposredno za obrambno linijo goriškega mostišča na območju Banjščic, Čepovanske doline skupaj s Trnovskim gozdom razporejene močne vojaške zaledne enote avstroogrske vojske.

GORA IN GORJANI MED I. SVETOVNO VOJNO

Zemljepisna lega Trnovskega gozda in celotne Gore sta avstroogrski vojski takoj za bojno črto goriškega mostišča ponujali zelo ugoden položaj za formiranje svojih zalednih enot. Čez Goro in Trnovski gozd sta v času vojne potekali

za obrambo soške fronte dve zelo pomembni oskrbovalni poti. Prva je tekla iz Logatca (močna železniška povezava z osrednjo Slovenijo) do Zadloga in čez Kovk, Otlico, Predmejo in Trnovski gozd do same frontne linije. Iz Ajdovščine, ki je z letališčem, železniško postajo in drugimi potenciali predstavljala glavno zbirališče vojaške opreme v Vipavski dolini, je tekla druga oskrbovalna pot čez Predmejo in Trnovski gozd. Vojska je zgradila tudi žičnice, s katerimi je prevažala živež in opremo do obrambnih enot.

Tako je 21. julija 1915. leta na zbirnem območju v Ajdovščini začela delovati vojaška gorska žičnica, ki so ji domačini pravili 'luft-pon'. Potekala je iz Ajdovščine na Predmejo, čez Lokve v Lokovec do Brega. Samo na relaciji Ajdovščina

- Predmeja so postavili pet postaj, ki so nosila imena visokih vojaških častnikov:

- v Ajdovščini, imenovana Nadvojvoda Evgen (poveljnik jugozahodne fronte proti Italiji)

- pri Slokarjih, imenovana Konrad von Hötzendorf (načelnik generalštaba)

- nad Slokarji, imenovana von Prangenau (general teritorialne obrambe)

- pri Križcu na Predmeji, imenovana generalpolkovnik Svetozar Borojević von Bojna (poveljnik soške fronte)

- pri gozdni upravi na Predmeji, imenovana nadvojvoda Friederich (eden od poveljnikov na soški fronti).

Z žičnico je avstroogrška vojska iz zaledja na samo fronto prevažala orožje, strelivo, obutev in oblačila ter drugo vojaško opremo, seveda pa tudi hrano. Revščina, lakota in veliko pomanjkanje so bile v tistem času vsakodnevne

spremljevalke na Gori. Tako so domačini na mestih, kjer se je žičnica najbolj približala tlom, pobirali vreče s hrano in na ta način omogočali preživetje svojim družinam. Zgodilo pa se je tudi, da so v vreči namesto kruha domov prinesli vrečo vojaških škornjev ali druge za lačna usta povsem neprimerne opreme. Vojska pa je kmalu ugotovila, da vreče zmanjujejo, in na kritičnih mestih postavila straže ter predvidela ostre kazni. Zato je bilo treba to častno dejanje opraviti naskrivaj, oziroma čimhitreje.

Da je na Gori v tem času res vladala lakota in je bilo življenje še bolj težko kot sicer, priča pismo vojaka **Alberta Polanca** iz leta 1915:

Dechantskirchen, 15. januar 1915

Draga mi!

Naznanim ti, da sem dobil tvoje pismo, ki si mi ga pisala na 4/1 še v Špital, potem mi ga je pa en prijatelj tukaj poslal. Ti mi pišeš, da ne dobite nič živeža, ja kaj pa bo, saj boste mogli pomret in jest vem ne morem nič pomagat. Ja tu je hudu zame, koliko lažje bi jest tukaj prestal, ko bi vam šlo dobro doma, ali tako me strašno skerbi.

Bog se nas usmili in nam daj boljše čase.

Meni gre dobro tukaj, zdrav sem, drugači samo na oko ne vidim še prav, no pa bo že šlo.

Najlepši pozdrav vsem skupaj. Z Bogom.

Albert Polanc

Za svoje potrebe je avstroogrška vojska na pobočju Čavna in po Trnovskem gozdu zgradila vodovod. Zajetje je bilo Pod Skukom, v Čavnu, na nadmorski višini 540 metrov. Izvir je dajal 3 do 4 litre vode na sekundo. Od tu so bile cevi speljane strmo navzgor preko Malega Čavna do Cinglce in naprej čez Nagnovec do Smrečja. Najvišja točka vodovoda je bila na Nagnovcu, na nadmorski višini 1215 metrov, kjer je stal pretočni rezervoar. še danes lahko na celotni trasi vodovoda najdemo ostanke vodnih rezervoarjev različnih velikosti, značilne litoželezne vodovodne cevi raznih premerov, betonske temelje vodnih črpalk, imenovanih *punpenhaus*.

Tudi čavensko cesto, pravi gradbeni podvig iz leta 1897, je avstroogrška vojska s pridom uporabljala. Dnevno so po cesti z vojaškimi vozili, pehoto, konjskimi vpregami, tudi pasjimi vpregami, imenovanimi *pasji train*, dostavljali vojaškim enotam

na fronti potrebno opremo. Še posebno je bil na tej cesti povečan promet pred začetkom 12. soške ofenzive. Bližina soške fronte in vojaški premiki v Trnovskem gozdu so zahtevali tudi velike količine tehničnega lesa. Zato so zgradili parno žago, ki je stala kakšnih 8 kilometrov zahodno od Predmeje, na območju Smrečja, natančneje na Turkovi frati. Parna žaga je z enim polnojarmenikom delovala le v vojnem času. Njeno delovanje je seveda omogočala vodovodna napeljava, ki je dovajala vodo za napajanje parnih kotlov.

Ko je ob koncu vojne presahnila voda, se je ustavila tudi žaga. Kasneje so jo razstavili. Danes nanjo spominjajo le še betonski temelji in nekaj rjavečega železja.

Med vojno so v glavnem sekali na golo. Les so do žage prevažali na različne načine, najbolj nenavadna pa je bila gozdna konjska železnica. Progo so naredili iz prej pripravljenih tirnih elementov in vagonov po standardih avstrijske vojske. Širina tira je znašala 70 centimetrov. Tirna polja so bila dolga pet kilometrov. Lahke tirnice so bile pritrjene na jeklene pragove, kretnice pa so bile 'ciganskega tipa', torej s premičnim tirom in brez jezičkov. Radij teh prog je znašal 20 metrov. Vagone so vpenjali z verigami, mednje pa so vpregali po enega konja. Na dve podvozji so navadno položili posebno ploščad in nanjo nalagali les. Prav tako je iz vojaških skic, zemljevidov in načrtov moč razbrati, da je od Male Lazne mimo Smrekove drage vse do Zadloga tekla ozkotirna železnica, imenovana *motorfeldbahn*.

Na območju Gore in Trnovskega gozda je imela avstroogrška vojska postavljenih veliko število najrazličnejših spremljevalnih objektov, od barak, konjušnic, raznih delavnic, do bolnišnic, celo avtopark. Celo danes vedo starejši ljudje povedati, kje so bile postavljene barake, kje je ležala bolnišnica, kje je tekla trasa železnice. Do današnjih dni so se ohranili sicer skromni ostanki teh objektov in naprav. Tako lahko na trasi žičnice še vedno najdemo v zemljo fiksirana železna sidra, na katera so bili z žico pritrjeni stebri žičnice. Vrh luknje na Predmeji so se še do danes ohranili strelski jarki - *šicngrabni*, s strelskimi linami. Tudi na pobočju Čavna so še dobro vidni temelji vojaških barak, ki so jih zgradili ruski ujetniki, zato še danes pravimo temu kraju Pri ruskih barakah. Na čas I. svetovne vojne nas spominjata tudi imeni Lahovše ali Pri mrtvem vojaku.

Po koncu vojne in razpadu Avstroogrske so domačini dele vodovoda, žičnice, železnice, barak in drugega uporabili kot gradbeni material pri gradnji in obnovi svojih domačij.

Vojna vihra je iz domov že tako revnih domačij iztrgala može in sinove, ki so kot vojni obvezniki branili interese avstroogrske monarhije širom po Evropi, od strelskih jarkov na soškem bojišču pa vse do daljnjih Karpatov, Galicije in Srbije. V koledarju Mohorjeve družbe za leto 1921 piše, da je v otlški duhovniji (naselji Otlica in Predmeja, brez Kovka, ki je spadal pod štursko faro in deželo Kranjsko) pred vojno živel 1900 prebivalcev. Kar 850 domačinov je moralo v vojsko, od koder se jih 35 ni več vrnilo nikoli. Med domače so s fronte prihajala le žalostna poročila z vsebino: "*Bratina Franc, padel 1914 v Galiciji..., Krapež Franc, padel 1917 na Banjški planoti..., Črnigoj Franc, padel 1917 v Karpatih..., Vidmar Angel, vsled eksplozije ubit v Palmanovi...*"

V časopisu *Ilustrirani glasnik*, letnik I, 20. maja 1915. leta, št. 38, lahko preberemo osmrtnico z naslednjo vsebino:

"*FILIP ČRNIGOJ, padel v Galiciji*

Kako fizično moč, kak stas je podarila narava tej Gori! A tudi v vrsto teh korenjakov je segla smrt, ko so se borili za čast očetnjave.

Pokojni Filip je bil rojen leta 1881 na Otlici - Dol, pozneje se je preselil z očetom na Kolk, občina Šturije. Od sedmih bratov so bili trije v vojski. Eden se še bori v Galiciji, drugi je obolel na tifusu in se sedaj zdravi doma. Oboleli in Filip sta služila pri istem regimentu. Zmenjena sta bila, da se vsak večer obiščeta, in tako sta se res po vsakem boju poiskala. Prišel pa je 18. oktober in brat je dobil Filipa smrtno ranjenega. Pokojni zapušča tri sirote, ki jim je tudi mati že umrla in imajo le mačeho. Bil je zgled skrbnega očeta, samo z žulji svojih rok je vse preživel.

Nedolžni otročiči ga tudi sedaj še pričakujejo, ne morejo verjeti, da bi jim umrl dobri oče - a on se nikdar več ne vrne."

Gorjani so se v I. svetovni vojni izkazali kot hrabri in neustrašni borci, čeprav so se borili daleč od svojega doma. Veliko jih je dobilo odlikovanja za hrabrost. Avstroogrski vojak **Jožef Krapež - Lahuc** je s težkim srcem pripovedoval naslednjim rodovom o svoji usodi in usodi njegovih soborcev na soški fronti:

"*K vojakom sem odšel 11. maja 1916. leta. Bili smo na južnem bojišču soške fronte, Na Krasu, kjer je bilo najhuje. Bilo*

je v 10. soški ofenzivi. Iz 22. dalmatinskega, 37., 27., in 17. slovenskega ter 64 madžarsko hrvaškega regimenta so izbrali 18, 19 in 20 let stare fante. Razporedili so nas v elitno jurišno enoto, 'šturm bataljon'. Sam sem bil pri 'osmi kompaniji'. Skupaj nas je bilo 33, samih Slovencev. Dobili smo ukaz, da zavzamemo 'šicngrabne' pri Novi vasi na Krasu, v smeri doberdobskega jezera. Pri napadu smo bili odbiti, 30 soborcev je padlo, vrnili smo se le trije..., " se je Krapež z žalostjo v srcu spominjal nesmiselne morije, o kateri poje tudi pesem - 'Doberdob, slovenskih fantov grob!' "Včasih je bila na Krasu taka megla, da ni bilo videti niti dva metra pred

seboj. Takrat smo hodili po bojišču in pokopavali mrličke, naše in italijanske, kar mešano. Z menoj je bil tudi Perič iz Monfalkona, s katerim sva se tudi drugače veliko družila. Tako sva naletela na mrtvega vojaka, ki je imel na roki uro. Perič mi je dejal, naj mrliču snamem uro, saj je ne bo več potreboval. Pa sem mu odgovoril, da mu je ne bom vzel - zdaj bom jaz jemal njemu, čez pet minut pa drugi meni!"

Čeprav daleč od svojih domov in družin nikoli niso pozabili na svoje korenine. V pismih, ki so jih pisali s fronte domov, lahko razberemo njihovo neizmerno ljubezen do Gore in njihovih družin:

Celovec, 7. maja 1915

Draga Mica!

Nemorem Ti popisati, kako sem se s težkim srcem ločil od vas. Akako rad bi bil še z vami in tako mi je dolgčas, da bi najrajš šel od tukaj. Tudi danes sem šel v tisto gostilno, kjer ste spali, pa vas ni bilo tam, pač večjega veselja si nemorem misliti, kakor če bi prišel domov, da bi bil pri svoji družini. Tukaj prosimo vsi Boga, da bi se še vsi zdravi rešili, kakor upam, da nas bo tudi uslišal.

Naj serčnejši pozdrav, tebi nepozabna Mica, in mojim tamalim in Očetu in vsem tadrugim."

Pripadnost Gorjanov slovenskemu narodu in ljubezen do domovine, njihova hrabrost in pokončnost, je ostala v genih naslednjih rodovom, ki so to dokazali v kasnejših, za slovenski narod prelomnih zgodovinskih trenutkih, vse do samostojne Slovenije. Prav gotovo so bile to tudi njihove sanje.

Dolga leta sta bila soška fronta in dogajanje v Posočju v letih 1915-1917 v slovenskem zgodovinskem spominu precej odrinjena. Uradna zgodovina je kar nekako pozabila več kot milijon žrtev tega največjega spopada na slovenskih tleh, v naši neposredni bližini. Prav zato smo se v društvu Gora odločili, da ob 80. obletnici konca I. svetovne vojne o tem zgodovinskem dogodku postavimo razstavo. Z njo želimo predstaviti predvsem Goro in življenje Gorjanov med vojno viro. Menimo namreč, da so bili dogodki, povezani s I. svetovno vojno, pomemben zgodovinski mejnik tudi za Goro in njene ljudi, zato smo v prostorih krajevne skupnosti Predmeja odprli razstavo o I. svetovni vojni. Tedanje zgodovinske dogodke želimo približati predvsem mlajšim, seveda pa tudi vsem ostalim.

Pri zbiranju raznega gradiva, predmetov, fotografij in drugih dokumentov nam je doslej priskočilo na pomoč veliko Gorjanov in prijateljev Gore, zato se jim iskreno zahvaljujemo. Naše delo pa seveda še ni končano. Do 400 -letnice poselitve Gore bi radi to poglavje v zgodovini Gore obdelali kar se da natančno. Zato nas lahko vsi, ki doma hranite eksponate, kakorkoli povezane s I. svetovno vojno, in seveda želite z nami sodelovati, pišete na naslov:

GORA, društvo za varovanje in ohranjanje naravne in kulturne dediščine,

Predmeja, telefon in fax (065) 649 023 ali

Uroš VELIKONJA, Predmeja 106, tel. (065) 649 114.

Fotografije za članek so prispevali : Goriški muzej (Drago Sedmak), Valter Polanc, Alfonz Krapež, Magdalena Krapež, David Pipan, Franc Polanc in Uroš Velikonja.

FOTOGRAFIJA – NEMA PRIČA

Skoraj vsaki stari fotografiji, dokumentu ali zapisku iz družinskega arhiva je pripeta v spominu ljudi tudi zgodba. Morda so jo doživeli sami, morebiti so jo slišali od starejših in jo v sebi nosijo kot del družinske tradicije. Takšni dokumenti in zgodbe sestavljajo, košček po koščku, mozaik o pogojih in načinu življenja na Gori, o njenih ljudeh, zgodovini, kulturi.

Ena takšnih je ...

Leta 1934, 12. februarja, je bila večja skupina Gorjanov mobilizirana v italijansko vojsko. Karabinierji so prišli ponoči in jih zbrali v kasarni na Otlci. Med njimi je bil tudi moj stari oče Karlo Bolčina s Kovka 2 - Žandarinski. Na Otlci so ostali čez noč, naslednje jutro so jih z vojaškimi kamioni prepeljali do Udin. Tu so jih prvič razdelili, največ jih je bilo premeščenih v Potenzo, kjer so ostali do sredine marca. Na sv. Jožef so jih ponovno razdelili. Skupina, v kateri je bil Karlo in večina Gorjanov, je bila premeščena v Milano. V Milanu so gradili objekte za potrebe vojske, poligone, ceste in se urili v vojaških veščinah.

V tujini jim je bilo dolgčas, razjedalo jih je domotožje. Ni minil dan, da ne bi mislili na svoje domače, ženo, otroke, na travnike, na pašnike, na živino in na košnjo, ki so jo zamudili. Italijani so zato organizirali obisk njihovih žena. Zbrali so jih in jih odpeljali k možem na obisk.

Med njimi je bila tudi moja stara mama Jožefa. Njen Karlo je zelo pogrešal svoje otroke, pisal ji je, naj jih slika, da jih bo imel pri sebi vsaj na sliki. Tako je nastala pričujoča fotografija. Fotoaparatus je ujel trenutek, ki nemo govori o času in ljudeh, ki jih je ujel v svoj objektiv. S slike nas pozdravljajo Danica, prešeren smeh Karlota, iskrive oči dvojčic Vere in Jožice, najmlajša Alda z dudo, kdo ne bi prepoznal Marice z Vrta, žal pa Lojzeta s križem zapetimi hlačami ni več med nami. Zakaj stare mame ni na sliki, lahko samo ugibamo. V Milanu so se nato Gorjani slikali vsak s svojo ženo, mnogo teh fotografij je še ohranjenih.

Fotografiji se pozna, da je bila prepognjena v žepu suknjiča. Samo domnevam lahko, kako se je je Karlo razveselil, ko jo je dobil, kolikokrat jo je vzel v roke, kolikokrat so mu misli potovale k vsakemu od otrok, kolikokrat jo je z občudovanjem pokazal svojim sotrpinom. Njegovo življenje je bilo v tistih časih zelo razgibano in negotovo.

Po razpadu Italije so 12. septembra 1943 prišli Gorjani domov, toda svobode niso uživali dolgo. Nemci so jih že 27. septembra odpeljali v ujetništvo, kjer so zelo slabo ravnali z njimi, pretepali so jih, pa tudi lačni so bili. Po dveh tednih so jih razporedili na različna dela. Karlo je pristal v tovarni aluminija, kjer so izdelovali kozice in žlice, tu je dočakal konec vojne. Domov je prišel septembra.

Zapisala JERICA PELICON, rojena Vidmar, s Sinjega vrha

Rubrika FOTOGRAFIJA - NEMA PRIČA bo postala stalna rubrika, zato prosimo vse, ki imate starejše fotografije, da nas pokličete ter poveste, kako in zakaj je nastala, enemu od članov društva Gora. Lahko pa napišete tudi sami in nam članek pošljete. Fotografije kopiramo in jih nato vrnemo lastniku.

Druga zgodba...

Zvonki Krapež iz Ajdovščine je nekdo prinesel spominski listini o novi maši na Otlici, misleč, da gre za njenega strica, monsignorja Krapeža – Smudinskega, ki zdaj skrbi za dušno pastirstvo v Komnu. Vendar se je izkazalo, da gre za drugega Krapeža, ki je tudi pel novo mašo na angelsko nedeljo na Otlici, in sicer Antona Krapeža – Brgarskega, ki pa je bil v novomašnika posvečen četrto stoletja pred Francem.

Na ta dogodek se navezuje tudi zanimiva zgodba, ki jo je zapisal Jožef Krapež z Gurene Pristave:

“Janez in Franc Krapež z Otlice - Nežna in moj stari oče Jožef (9. 2. 1864 – 8. 6. 1953) so Vrh hriba napravili slavalok in nanj napisali “Živela Jugoslavija” in ga okrasili s slovensko zastavo. Karabinjerji so nato prišli ponje in jih zaprli. Jožefa za tri dni, Janeza in Franca pa za 14 dni. Ker ni bilo dokazov in predvsem zato, ker sta bila karabinjer in finančar z Nežnimi prijatelja, so jih izpustili.

To je bilo leta 1921, ko je imel Anton Krapež novo mašo.”

Anton Krapež je zdaj že pokojni, medtem ko je Franc Krapež dekan v Komnu. Na Otlici je bral tudi zlato mašo, pa čeprav je ves čas služboval na Krasu. Začel je v Velikem Dolu, že dvajset let pa je dekan v Komnu. Monsignor Krapež je med Kraševci znana in priljubljena osebnost, radi pa ga imajo tudi mladi duhovniki, saj se je že veliko kaplanov kalilo pri njem. Ima obsežno knjižnico, saj je ljubitelj in zbiralec starih knjig, torej razlog več, da ga za eno prihodnjih številčk našega časopisa obiščemo.

*Presveto Srce Jezusovo,
na Te zaupam!
(300 dni odpustka).*

V SPOMIN!

Anton Krapež,

NOVOMAŠNIK.

OTLICA, na Angelsko ned.

4. septembra 1921.

edo pelicon

GORJAN Z NAJVIŠJIM 'ČINOM'

Ajdovska občina je trenutno najbolj 'državotvorna' občina, saj napaja vlado s prvima možema tako obrambnega kot notranjega ministrstva. Poleg Mirka Bandlja iz Žabelj se je pred nedavnim na vroč stolček obrambnega ministra povzpel Alojz Krapež, z Otlice doma. Kandidatura Alojza Krapeža za obrambnega ministra je bila svojevrstno presenečenje, saj je bil tako v vojaških kot tudi v političnih krogih doslej neznan. Ministrstvo je prevzel v času večjih afer in se takoj odločno lotil prenove tako slovenske vojske kot upravnega dela ministrstva. Prepolovil je število državnih sekretarjev in napovedal racionalizacijo na vseh ravneh, pri čemer je menda že kmalu dobil namig nekaterih drugih ministrov, naj s tem ne pretirava. Čeprav je obrambno ministrstvo specifično, saj je, nenazadnje odgovorno za varnost države, Krapež meni, da ga je moč voditi na managerski način, kot recimo koncern.

Kandidatura Alojza Krapeža za obrambnega ministra je predstavljala svojevrstno presenečenje. So vas dolgo snubili?

Kandidatura je bila res presenečenje, vendar snubljenje ni trajalo prav dolgo. Tisti teden pred imenovanjem so se stvari odvijale zelo hitro. Šlo je za dogovor koalicijskih partnerjev, da se na to mesto postavi osebnost z dovolj življenske energije in predvsem znanji in izkušnjami z mednarodnega vidika. Gre namreč za podobne procese vključevanja v mednarodne organizacije, kot sem jih že kot državni sekretar počel na področju letalstva.

So vam že prej povedali, kaj vas čaka, ali ste glavne težave spoznali šele na novem delovnem mestu?

Glede na to, da sem že na prejšnjem mestu precej sodeloval z obrambnim ministrstvom, predvsem na področju vodenja in kontrole zračnega prometa, mi način dela v tem resorju ni bil tuj. Seveda sem spremljal tudi razne polemike in skozi širše politično poznavanje stvari sem dobil določen vpogled, kaj se na ministrstvu dogaja, oziroma, kaj bi bilo potrebno storiti. Bistvene stvari so se pokazale skozi pripravo za nastop pred matičnim odborom ob imenovanju. Spoznal sem, da ne gre zgolj za političen koncept vodenja obrambe kot državnotvornega ministrstva, pač pa tudi za določen način vodenja koncerna. Ocenjujem, da se bo dalo z mojim znanji s področja vodenja in managementa veliko narediti. Gre za velike reorganizacijske posege v sami vojski, v upravnem delu ministrstva in seveda v najbolj nevraltičnem delu, to je pri varnostnoobveščevalnih službah.

Obrambno ministrstvo je morda ravno zaradi tega specifično, s pridihom skrivnostnosti, ki mu ga dajejo razne obveščevalne službe, pa tudi afere, špijonaže, krti....

Bolj kot se poglobljam v delo, bolj spoznavam, da temu ni tako. Postopki pri delu teh služb so dovolj transparentni, seveda pa gre za interes obrambe Slovenije in zato je način dela vendarle specifičen. Ocenjujem, da je to področje dovolj proceduralno urejeno, vendar so potrebne določene racionalizacije in kadrovske ureditve ter razmejitev služb, ki bi vsaka služila svojemu namenu.

Nekateri komentatorji vam ne napovedujejo dolgega staža na tem položaju, pa ne zaradi vas samih, pač pa zaradi širših političnih igrin in konstelacije sil v Sloveniji...

Res, različne so ocene dolžine mojega mandata, toda poskušal bom v mandatu, kakršenkoli že bo, dolg ali kratek,

uveljaviti svoj koncept v čimvečji meri in čimbolj učinkovito. S temi ocenami se zato ne obremenjujem, saj imam tudi podporo obeh koalicijskih strank in predvsem predsednika vlade.

Alojz Krapež, ste vraževerni?

Kje pa! Verjetno ciljate na petek trinajstega. Poleg tega je bila še polna luna, med mojo zaprisego pa se je zgodil še potres. Zato menim, da gre za pozitivno konstelacijo, ki napoveduje ugoden razplet.

Ste že pomerili uniformo in ali vam pristoji?

Niti ne vem, če mi uniforma pripada, upam tudi, da mi je ne bo treba obleči. Ponovil bi stališče mojega predhodnika, da sem na položaju ministra za obrambo kot čisti civilist, zato se za uniformo nisem pozanimal.

Gorjani so zelo ponosni na vaše imenovanje, seveda pa tudi pričakujejo kakšno vašo besedo na pravem mestu, kot denimo že sedaj pri problemu prekatgorizacije ceste po Gori.

Vesel sem in ponosen ob tem. Nekajkrat sem že povedal, da izhajam iz krajev, ki že zaradi klimatskih razmer zahtevajo drugačnega človeka, da na planoti živijo na videz grobi, toda pošteni ljudje, ki imajo še to prednost, da lahko zviška gledajo na dolino in še čez... Kar se pa tiče ceste Col - Predmeja, je v pristojnosti prometnega ministrstva. Osebnost sem se zavzel, da bi prišli do najboljše rešitve.

Gora je verjetno prvič v zgodovini dobila ministra in to ministra za obrambo. Je to nekakšno logično nadaljevanje ene od zgodovinskih značilnosti Gore, namreč prizadevanj po državnih službah, zadnje čase prav v policiji in vojski?

Če bi po tej logiki sklepali in če sem jaz rezultat nekih dogajanj iz preteklosti, potem naj bo. Vendar svojih ambicij v dosedanji karieri nisem peljal v tej smeri. Naključje je tako hotelo in ker gre za pravo priložnost v pravem trenutku, sem se tako odločil. Morda je večja logičnost v tem, da je vodenje tega ministrstva bolj kot politično vendarle upravljalno delo, kjer prihajajo do izraza tudi managerske sposobnosti, to pa je moja specialnost, v to sem vlagal celo življenje.

Vaš odnos do Gore? Poznate društvo z enakim imenom?

Zadnje čase jo vedno pogosteje obiskujem in čutim, da jo bom še bolj pogosto.

Seveda so me prijatelji obvestili o društvu. Menim, da je to primeren način, kako svetu in sebi pokazati in dokazati, kakšne lepote in vrednote ima naša Gora.

Ko smo zadnjič brskali po arhivih, žal ob tragični smrti Stanka Velikonje, smo zasledili tudi vašo fotografijo s skakalnimi smučmi. Vaši spomini na smučarske čase?

Stanko mi je še poslal čestitko ob kandidaturi, potem pa se je zgodila nesreča, ki me je zelo prizadela. S Stankotom sva od mladih nog skupaj živela, tudi še v študentskih letih, družilo pa naju je tudi skakanje na smučeh. Ta posebni šport je bil za tiste čase na Gori pač samoumevna stvar, saj drugih možnosti nismo imeli prav veliko, še smučišč ni bilo. Zgleda, da se je iz te otroške želje po letenju, po gledanju z višine, rodila moja nadaljnja kariera v letalstvu.

foto: Edo Pelicon

Minister Krapež je med prvimi sprejel tudi Emila Velikonjo, tedaj še predsednika Društva Gora.

BREZ GORE ŠE POŠTA NE MORE!

Edo Pelicon

Pošta Slovenije razpiše vsake toliko med osnovnimi šolami natečaj za oblikovanje znamk. S tem želi vzpodbujati likovno ustvarjalnost mladih, hkrati pa tudi povečati zanimanje za zbiranje znamk. Izjemen uspeh ima pri tem šola z Otlice, saj sta kar dve slovenski znamki 'rojeni' na Otlici. In da je zgodba še bolj zanimiva, avtorici sta sestrični – Karmen in Tadeja Podgornik.

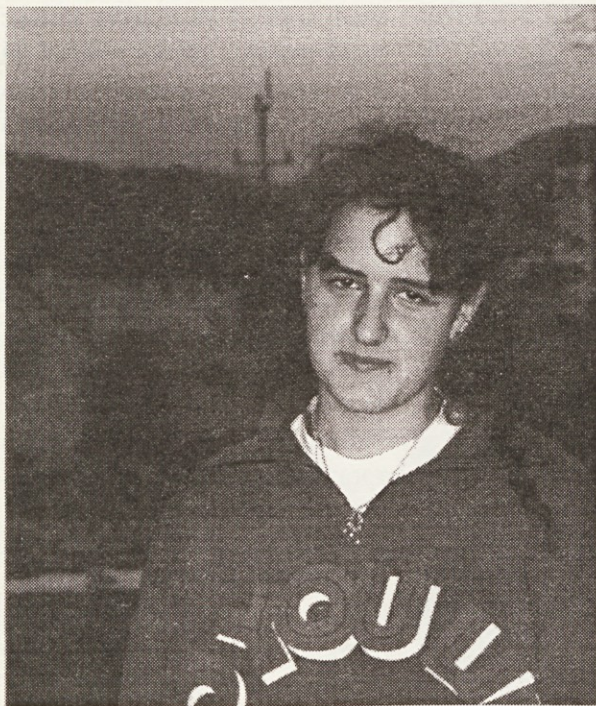
Karmen je pred tremi leti, ko je bila v šestem razredu, pri likovnem pouku na izvirni in tudi tehnično dovršen način obdelala dan zaljubljenec, valentinovo. Učiteljica Silva Copič je njen risalni list, poslikan v tehniki tempere, poslala na natečaj. Čez čas je prispelo na šolo pismo, da je Karmen prejela tretjo nagrado. Očitno pa so odgovorni pri Pošti Sloveniji ocenili, da bi bila njena slika bolj primerna za znamko kot pa prvonagrajeni risbi in sta se ptička, ki se kljunčkata pred velikim rdečim srcem, znašla na priložnostni znamki. Ta znamka je izšla 31. januarja 1996 v Ljubljani. Karmen je dobila denarno nagrado, zraven pa še dva lepa albuma z vsemi dotlej izdanimi znamkami samostojne Slovenije.

Toda Karmen ni začela zbirati znamk, sta pa ji albuma drag spomin. Tudi ni šla po končani osnovni na oblikovno šolo, pač pa se je podala med živilske tehnike v Ljubljano. Pravi, da ne riše prav veliko, le kolikor mora. Upodobitev dneva ljubezni na znamki pa za Karmen ni bilo edino priznanje – ima kar lepo zbirko nagrad z raznih natečajev. *"Že od malega se je videlo, da je talentirana,"* se spominja mama Irena, ki pa vseeno ne zna povedati, po kom bi umetniško žilico podedovala. Irena je resda rada risala, toda brez kakšnih umetniških teženj. Tudi oče Silvo se ne more pohvaliti s kakšnimi likovnimi dosežki iz mladosti, razen če ne jemljemo njegovega zidarstva kot neke vrste umetnosti.

To bo najbrž kar držalo, da imajo Podgornikovi zidarji skrite nekaj umetniške žilice, ki je prišla na dan tudi pri Tadeji, hčerki Alojza Podgornika. Njena je namreč lanska božična znamka, tista, na kateri se otroci veselo sankajo. Tadeji vsebine slike ni bilo težko najti, saj imajo za hišo na Otlici primerne terene za sankanje in tudi sama zelo rada sanki. Za izdelavo je potrebovala šest šolskih ur, saj gre za posebno tehniko sipanja barve s pomočjo zobne ščetke s kar šestimi barvami. Tudi Tadeja je na predstavitvi znamke (20. 11. 1997 v Mariboru) prejela denarno nagrado in albume z znamkami, njeno delo pa je odšlo na evropski natečaj v Pariz. Sicer pa ima tudi Tadeja kopico priznanj, dvakrat je sodelovala na likovnih kolonijah celo v Makedoniji. Kljub vsemu tudi Tadeja ne vidi svoje prihodnosti v barvah in čopiču, pač pa se je odločila za prometno šolo v Novi Gorici.

• Ne glede na talent sestrčen Podgornik, pa ima veliko zaslugo za njune uspehe Silva Čopič, ki na otiški šoli poučuje likovni pouk in ki v vsaki generaciji 'odkrije' nekaj biserov. "Marsikdo sploh ne ve, da ima talent. Pri otrocih je pomembno, da dobi spodbudo že v mali šoli. Prednost naše šole je tudi v tem, da je majhna in da se jim lahko posvetim že od prvega razreda naprej in vsakega posebej spremljam do konca šolanja. Drugje lahko učitelji na razredni stopnji imajo smisel za likovno ustvarjalnost ali pa tudi ne in je potem na predmetni stopnji za razvoj učencev že prepozno. Ne smeš jih tudi zamoriti s slabimi ocenami. Sama izhajam iz prepostavke, da je vsak talent. Obstaja tudi bojazen, da likovni pedagogi učence vkalupijo po svoji podobi. Tudi ne smeš izhajati iz motiva, temveč iz naloge – kaj naj bi se otrok pri tem naučil – osvojil znanje, likovni jezik," je izdala skrivnost otiške 'kovačnice' talentov Silva Čopič.

Torej se za natečaje ne pripravljajo posebej, pač pa skozi redno delo. V primeru Karmen so obdelovali barvne kontraste, pri čemer naj prevladujejo tople barve, motiv je sekundarnega pomena. Pri božičnem motivu so osvajali tehniko preprostega sitotiska, Tadeja je bila pri tem dovolj originalna in tudi dovolj potrpežljiva, da je prišla do res zanimive stvaritve. "Čeprav pozorno spremljam razne

razpise in nanje pošiljam risbe, težko že vnaprej rečem, aha, ta in ta bo dobila nagrado, saj ne poznam konkurence. Seveda pa sem bila presenečena, da sta kar na dveh znamkah upodobljeni deli naših učenk."

edo pelicon

JE POLANC IZUMIL ŠKARJASTI SLOG?

Jan Boklev je v smučarske skoke s svojim novim 'V' ali škarjastim slogom vnesel pravo revolucijo. Seveda je preteklo kar nekaj časa, da se je novotarija prijela, pri čemer je imel tezave s sodniki, ki so mu odbijali točke za slog. Slovenija je imela svojega Bokleva že daleč prej, le da njegovega sloga ni nihče proučeval ali jemal resno, pač pa je bil deležen pomilovanja in posmeha. To je bil skakalec s Predmeje, Marjan Polanc.

Kot šestnajstletnik je nekje staknil stare italijanske skakalne smuči, ki jih ni nihče maral, in se z njimi podal med starejše domače matadorje, ki so skakali na novi, po Bloudkovih načrtih iz leta 1957 zgrajeni 40 - metrski skakalnici v Tihi dolini. Že takrat (leta 1963) mu je noge, oziroma smuči, raztegovalo navzven. Kljub vsemu je preskočil vse in že na drugi tekmi zmagal. Zaradi šolanja in potem vojaščine je Marjan skakal bolj poredko, nato pa je zastavil bolj resno in sodeloval na državnih prvenstvih v Planici, v klasični kombinaciji je na Pokljuki prišel celo do 4. mesta.

Predvsem pa je Marjan Polanc začel trenirati gorsko mladež, ki se je zgrinjala na skakalnice v Tihi dolini. Skupaj z Darinkom Blaškom sta opravila trenerske tečaje in sčasoma prišla do za Predmejo zavidljivega števila tekmovalcev - v sezoni 77/78 je imel predmejski klub kar 23 tekmovalcev, v vseh starostnih kategorijah, in postal peti najmočnejši klub v Sloveniji. Polanc je na tekmovanjih opravljal trenerska dela, hkrati pa se je tudi sam pognal po zaletišču, da je klubu prinesel še nekaj točk v članski konkurenci. Seveda je letel z razprtimi smučmi in drugi trenerji so ga običajno zasmehovali: "Ejga, kako si pa ti dol pršu, kako boš učil mlade, če pa še sam ne znaš prav skakat!"

Pa jim je vendarle pokazal vetra, že skoraj tridesetleten in ob koncu kariere: *"Pri odprtju skakalnice v Sebenjah, mislim, da je bilo to leta 1976, sem za pol metra preskočil celo državno reprezentanco z Norčičem na čelu, vendar zaradi odbitka pri slogu osvojil 4. mesto. Zadnjič sem poslušal intervju z Boklevom in se mi je zdelo, kot da bi poslušal samega sebe - tudi meni se je dogajalo podobno kot njemu. Posebno na večjih napravah, in če je bilo le nekaj vzgona, me je kar neslo v dno. Vendar temu ni nihče posvečal pozornosti, sam se na tekmovanjih trudil, da bi držal smuči čimbolj vzporedno, vendar mi ni uspevalo. Razširil sem jih ze takoj po odzivu. Izgleda, da je mojemu močnemu odzivu ustrezal prav škarjasti slog,"* razpreda danes spomine predmejski Jan Boklev.

Zanimivo, da je njegov sin Matjaž, prav zaradi očetove 'napake' šel v drugo skrajnost in tiščal smuči navznoter, podobno kot Collins. Mimogrede, Matjaž je še lani osvojil v svoji kategoriji primorski skakalni pokal, letos pa se je poskusil v telemarku in na izbirni tekmi za državno reprezentanco v Garmish - Partenkirchnu dosegel 5. mesto. Matjaž vodi sekcijo za telemark v društvu Gora.

Dosežki Marjana Polanca tudi kot trenerja niso zanemarljivi - iz njegove šole je izšel Stanko Velikonja, ki je postal stalni član državne reprezentance (nedavno je umrl v prometni nesreči), med njegovimi učenci pa je moč najti tudi novega obrambnega ministra Alojza Krapeža, ki je očitno svoje otroške želje po letenju najprej zadovoljeval na 'skakalkah'. Polanc ima o vsem tem bogato slikovno in filmsko dokumentacijo, iz katere so tudi pričujoče fotografije.

V SPOMIN

Poslovilne besede ob tragični smrti Stanka Velikonje, ki jih je pri odprtem grobu izrekel v imenu Krajevne skupnosti Predmeja, Smučarskega kluba Predmeja in društva GORA predsednik KS Predmeja Dušan Bizjak:

Dragi Stane!

Kdo bi si mislil! Ko si tako kot mnogokrat tudi tega usodnega dne odšel od doma, si nihče ni mislil, da se bo tvoja pot končala tako tragično. Med prijatelji in znanci se je kot strela razširila novica, da Staneta ni več med nami.

Tvojo mnogo prekratko življenjsko pot si začel na Predmeji. Kot drugi otrok v delavski družini si že v rani mladosti spoznal razposajenost življenja pastirjev, nabiralcev gozdnih sadežev, otroških iger. Že preden si začel hoditi v šolo, si nešteto ur prebil v Tihi dolini, na skakalnici. Kako so obiskovalci občudovali mladega drobnega fantiča, ki se je že takrat upal pognati čez tako veliko skakalnico! V šoli si bil zelo priden in prizadeven. Srednjo gradbeno šolo si končal v Ljubljani. Zaradi šolanja in treninga si bil primoran zamenjati klub. Vsi, ki smo te poznali, smo vedeli, kako težko zapuščaš Predmejo. S tekmovalnimi rezultati pa si vedno znova dokazoval, kako je treba tekmovali za svoj rojstni kraj, za svojo domovino. Vedno smo bili ponosni nate.

Tudi športne kariere je bilo enkrat konec. Ustvaril si družino, zgradil topel dom v Ajdovščini.

Tudi v podjetjih, kjer si bil zaposlen, so spoštovali tvojo delavnost. Tako je bilo na Primorju, zavarovalnici, Cestnem podjetju Nova Gorica, Gradbenem obrtnem podjetju. Prva gotovo si z veliko poguma začel z delom v svojem podjetju, ki pa je ostalo za vedno nedokončano.

Dragi Stane! Čeprav je tvoje telo iz naše sredine iztrgala kruta usoda, bo tvoja poštenost, požrtvovalnost, delavnost in skromnost ostala vedno med nami.

Vedno si bil tak.

Tak si bil v rani mladosti.

Tak si bil na skakalnicah širom po svetu.

Tak si bil med prijatelji.

Tvoja delavnost in požrtvovalnost so neizmerno spoštovali tudi tvoji tekmeči.

Tak si bil in ostal kot vrhunski športnik.

Ostal si delaven in skromen.

Gorjani ne bomo nikoli pozabili tvojega deleža k prepoznavanju Predmeje in Gore doma in v svetu. Tvoj 154 metrov dolg polet na velikanki v Obersdorfu je še vedno najboljši dosežek primorskih smučarjev skakalcev in to bo še nekaj časa prav gotovo tudi ostal.

Ko nisi tekmoval in treniral, si bil zelo prizadeven v mladinski organizaciji in dramskem krožku. Tako doma kot tudi drugje. Pri odprtju skakalnice na Pokljuki je bilo tvoje ime zaradi tvojega deleža pri gradnji še posebej omenjeno.

Tvoja skromnost in delavnost puščata ne Predmeji, Gori, pa tudi drugje, globoke sledi, ki bodo vedno spominjale nate.

Res je, mnogo prezgodaj zapuščaš družino, sorodnike, prijatelje in znance.

Če pa že mora biti tako, naj ti bo lahka slovenska zemlja, zemlja, ki si jo tako ljubil.

Naj ti burja z Gore poje pesem pri tvojem večnem počitku.

emil velikonja

PREDSTAVITEV SKUPINE "EDMUND ČIBEJ"

Skupina "Edmund Čibej" nosi ime po nadučitelju Čibeju, ki je po doslej znanih virih že daljnega leta 1888 z Norveške naročil in dobil prve smuči. Na napravi, katero je poimenoval snežke, je začel najprej hoditi, nato pa tudi smučati. Leta 1895 so na Predmeji že izpeljali smučarsko tekmovanje, prvo daleč naokoli. Na Gori, visoki planoti (700 - 1000 metrov nadmorske višine), ki se strmo dviga nad Vipavsko dolino, so namreč smuči postale stalne spremljevalke gozdarjev, lovcev, kmetov, pa tudi mladine. Nekateri domačini so postali celo inštruktorji smučanja v avstroogrski vojski.

Smuči, s katerimi nastopa Čibejeva skupina, se do zadnje podrobnosti ujemajo s Čibejevimi smučmi iz leta 1888. Smuči so lesene in brez robnikov, vezi pa usnjene, peta je prosta. Zraven spada še palica, enako dolga kot smuči. Skupina demonstrira staro telemark smučanje.

Čibejeva skupina je v preteklih sezonah izredno uspešno nastopala na različnih tekmovanjih smučanja po starem, predvsem pa sta dragoceni lovoriki za prvi mesti na dveh največjih mednarodnih prireditvah, na evropskem prvenstvu v telemarku v Livignu in reviji starih smučarskih tehnik na ledeniku Val Senales. Evropskega festivala telemarka v Livignu smo se udeležili že trikrat in vsakokrat dosegli eno izmed prvih treh mest.

Skupina "Edmund Čibej" iz društva GORA se namerava tako kot v prejšnjih sezonah tudi letos udeležiti čimveč smučarskih tekmovanj doma in v tujini in demonstrirati staro telemark smučanje in druge sloge smučanja po starem.

V lanskem letu se je skupina udeležila zelo odmevne smučarske prireditve v Innsbrucku. Šlo je za srečanje dveh generacij udeležencev olimpijskih iger v tem kraju leta 1964 in 1976. Prireditve je organizirala avstrijska smučarska zveza, avstrijska športna zveza in avstrijska televizija. Naši skupini je pripadla čast, da kot najboljša skupina minulih sezon v Evropi, zbrani smučarski smetani predstavi tehniko smučanja izpred sto in več let. Na prireditvi je sodelovalo 22 nosilcev olimpijskih odličij z dveh olimpijad v Innsbrucku.

Letošnje leto je skupina začela z nastopom na tekmovanju za svetovni pokal v slalomu v Kranjski Gori. Predvsem je

dogodku posvetila veliko pozornost italijanska televizija, saj je med intervjujem z Albertom Tombo prikazala posnetke nastopa skupine "Edmund Čibej".

Med 23. in 26. januarjem je skupina nastopila na mednarodnem festivalu telemarka v Fai di Paganella v bližini Trenta v Italiji. Nastop je potekal v večernih urah kar na glavni ulici v mestu. Pred tako številnim občinstvom skupina v tujini še ni nastopala. Občinstvo je z ovacijami pospremilo naše smučanje. Zelo odmevni nastopi so bili tudi v več italijanskih in avstrijskih smučarskih središčih: (Cortina D'Ampezzo, Kitzbuhel, Moena, Fai di Paganella, Seiser Alm, Mittersill...)

Z velikim odobravanjem in zadovoljstvom smo sprejeli vest o kandidaturi treh dežel za ZOI leta 2006. Upamo, da bo pri promociji Slovenije sodelovala tudi skupina "Edmund Čibej" iz društva Gora.

Najvidnejše uvrstitve in nastopi skupine "EDMUND ČIBEJ" od ustanovitve pa do danes:

Leto 1996

Zap.št.	datum	Kraj in ime prireditve	država	uvrstitev
1.	6. 1.	Maribor - Zlata lisica	SLO	demonstracija
2.	18. 2.	Kranjska Gora - vseslovensko srečanje starosvetnih smučarjev	SLO	1. mesto
3.	9. 3.	Predmeja - II. Filipov tek in spust	SLO	demonstracija
4.	22.-25. 3.	Livigno - II. evropski festival telemarka	ITA	1. mesto
5.	7. 4.	Kanin - Emavs	SLO	1. mesto
6.	15.-16. 6.	Val Senales - 100 letnica koč	ITA	1. mesto
7.	29. 12.	Kropa - slovensko srečanje	SLO	1. mesto

Leto 1997

Zap.št.	datum	Kraj in ime prireditve	država	uvrstitev
1.	3. - 4. 1.	Maribor - Zlata lisica	SLO	demonstracija
2.	5. - 6. 1.	Innsbruck - srečanje olimpijcev iz leta 1964 in 1976 - Promocija za ZOI 2006	AUT	demonstracija
3.	7. 3.	Predmeja - III. Filipov tek in spust	SLO	demonstracija
4.	22. 2.	Cerkno - Prvenstvo vodarjev Slovenije	SLO	demonstracija
5.	2. 3.	Cerkno - "Smučine - 45"	SLO	demonstracija
6.	22. 3.	Planica - SP v poletih - finale	SLO	demonstracija
7.	31. 3.	Kanin - Emavs	SLO	1. mesto
8.	10.-13. 3.	Livigno - III. evropski festival telemarka	ITA	3. mesto

... z rekordnim Planicom

... na tekmi svetovnega pokala v Kranjski Gori

Leto 1998

Zap.št.	datum	Kraj in ime prireditve	država	uvrstitev
1.	4. 1.	Kranjska Gora - SP slalom	SLO	demonstracija
2.	22.- 25. 1.	Fai di Paganella - Festival telemarka	ITA	demonstracija
3.	7. - 8. 2.	Cerkno - I. EVRO OLD SKI FEST	SLO	1. mesto
4.	14. -15. 2.	Moena - Festival telemarka	ITA	1. mesto
5.	27.- 28. 2.	Cortina d' Ampezzo	ITA	demonstracija
6.	7. - 8. 3.	Kitzbühel - Mittersill	AUT	tekma posamezno
7.	14. -15. 3.	Seiser Alm - 60. letnica prve sedežnice	ITA	demonstracija
8.	28. -30. 3.	Livigno - IV. evropski festival telemarka	ITA	2. mesto

marjan batagelj

SMUČARSKE ANEKDOTE

Na smučarskih prireditvah na nemško govorečih območjih ponavadi z organizatorji govorim jaz, pa tudi različna pojasnila firbce moram dajati s sicer skromnim znanjem nemškega jezika. Ko smo ob VIP šotoru stali s smučmi v rokah, so seveda ljudje spraševali to in ono o naši opremi in nas samih.

Stoji Nemec ob naših smučeh in si ogleduje naše vezi. Najbolj mu je padla v oči beka, vrbova šiba, ki je potisnjena v usnje. Zvija usnje s šibo vred in brunda.... *GUT, GUT, ...SCHON, KRAFTIG...*, končno pa le vpraša: "*Kako to, da vrba ne počí, posebno tedaj, ko so temperature globoko pod ničlo?*" Na hitro se spomnim antifrizu in odgovorim kot iz topa: "*Pred vsako tekmo jih namakamo v antifrizu!*"

Ko fantje to slišijo takoj pripomnijo: "*Ké pró usje jim muoriš povedat! O smjukah jn šjolini (maži) se na tekamah na govori, posiebnu nje u tujini!*"

V kraju Moena smo pred nastopom vadili elemente, ki so pomembni za dober nastop. Ker ni znane terminologije za posamezen element, sem jih kar sam poimenoval - ODKLOP, KRIŽANJE, DO....

Na vrhu smučišča sem želel pred spustom dodati še nekaj navodil, ko reče Valter: "*Dej, gejni že!*"

Malo sem se razjezil in se spustil v nizkih zavojih po pobočju. Na ledeni plošči me je zabrisalo in padel sem, kolikor sem dolg in širok. Vračam se na vrh in slišim krepak Valterjev bas: "*Ké je bju pé tu za en ELEMENT?*"

Pass Thurn je smučišče nad znanim Kitzbuehlom. Snega je bilo dan pred tekmo tudi tam bolj malo. Na srečo je začelo ponoči snežiti, prireditelji pa se niso preveč trudili, da bi progo očistili. Na moker sneg so nametali nekaj snežnega cementa (gnojila), vendar je bila proga (kolovoz) še vedno najbolj podobna bob stezi. Za naše dolge smuči brez robnikov je bila tudi kar nevarna. Opogumil nas je rum in pa Emil, ki je kot prvi srečno prišel do cilja. Toda pogum mi je na strmini hitro splahnel. '*Bo, kar bo,*' sem si dejal, '*več kot padel ne bom!*' in z veliko hitrostjo zapeljal v prvi zavoj, nakar je počilo! Odletela je cela krivina ene smučke! Hitro sem se odločil, da nadaljujem do cilja, čeprav po eni smučki. V ciljni areni ni bilo odziva. Tako mučna vožnja, pa nič aplavza! Sklenil sem se oddolžiti sponzorju (lastni delavnici) in sem v stilu prvokategornikov na svetovnem pokalu dvignil nogo s smučko, kar je je še ostalo. Končno aplavz, pa brnenje kamer in škljocanje fotoaparátov...

GORSKA SMUČARSKA

*Že stari so Gorjani, takoj za Norvežani,
ta lepi šport poznali in smučali za špas.
Na noge si pripeli Čibejeve so snežke,
po bregu dol se spuščali in peli na ves glas:*

*Smučke na noge, veseli bodimo,
v smuk po strmini se dol zapodimo,
hitimo, hitimo, se nič ne bojimo,
saj le strmina je naš ideal.
Smuk-smuk, smuk-smuk, smuk-smuk-smuk,
smuka-smuka, smuka-smuka, smuka-smuka-smuk.*

*Gorjan je bistre glave in žilave postave,
če smuči nima, ni skrbi, se v mejo zapodi.
Če lep je jesen, dobro je,
sicer poišče ga drugje,
ko brusi, kuha in krivi, prav lušno se mu zdi.*

*Smučke na noge, veseli bodimo,
v smuk po strmini se dol zapodimo,
hitimo, hitimo, se nič ne bojimo,
saj le strmina je naš ideal.
Smuk-smuk, smuk-smuk, smuk-smuk-smuk,
smuka-smuka, smuka-smuka, smuka-smuka-smuk.*

Pesem je prirejena po 'stari smučarski pesmi Gorenjcev Čadeža in Polajnarja', kot navaja Aleš Guček v knjigi Po smučinah od pradavnine, založba Magnolija, Ljubljana 1998.

franc černigoj

PO DOLU GOR IN DOL

Do konca druge vojske je bila Predmeja Dol. *Predmejo* pa se je reklo samo kraju "*pred mejo*", kraju, od koder pelje cesta v "*mejo*", v gozd. Kot se za tak kraj spodobi, je bila tam že od nekdaj gozdna uprava, malo više pa stanovanjska hiša za gozdarje.

Zakaj so po vojski Dol preimenovali v Predmejo, tega ne vem. Mogoče se je komu izmed pristojnih zdelo neprimerno, da bi gorska vas imela dol-insko ime. Vendar ime Dol s Predmeje ni čisto izginilo. Pri eni izmed predmejskih domačij se še danes reče *na Dolu*...

Po drugi strani pa je ime **Predmeja** kraj poenotilo. Pred vojsko in še nekaj let po njej se je vas strogo delila na *Dol* v ožjem pomenu besede (od gozdne uprave do šole) in na *Bjûruco* (Burjevico) - od šole do meje z Otlîco.

Dovolj o imenu! Naš namen je pravzaprav drugi... Popotnike, ki bi to gorsko vas radi malo bolje spoznali, želimo opozoriti na nekatere znamenitosti, ki si zagotovo zaslužijo, da bi jih spoznalo čimveč ljudi. Še zdaleč ne bomo omenili vsega, kar bi iz tega ali onega vzroka lahko. Sicer pa - kdor bo na Goro zašel, bo našel, če bo iskal, tudi tisto, kar je tu izpuščeno...

Na Goro in z Gore smo hodili peš. Vozimo se šele nekaj desetletij. Žal pa se tudi v tako kratkem času poti zarastejo... Zato bi - vsaj nekatere - radi spet shodili.

- Tako bomo našo **Pot** začeli **PRI KORITU**, Podgûro, kot pravimo Gorjani svetu pod Goro. Tu so se ustavljali furmani in žejni konji in vozniki so pili iz kamnitega korita čisto studenčnico...

Tu lahko na enem izmed izogibovališč pustimo avto, si oprtamo nahrbtnik, vzamemo v roke popotno palico in jo mahujemo proti Stógovcam - planotastemu svetu pod mogočno steno Orlóvce. Tja gor nas bodo popeljali strmi ključi. Mimogrede se ozremo na **pomnik iz kamna**, postavljen kot spomin in opomin - tudi tu je med drugo vojsko tekla kri...

- Na **Stógovcah** se ustavimo... Rob Gore se dviga strmo nad nami, okrog nas so sredi ravníc mogočne **skalne klade** - v davnini, bogvekdaj, so se utrgale gor pod Orlóvco. Na eno izmed njih se lahko povzpemo po železni lestvi - na vrhu so lovci postavili hišico, ki nevsiljivo raste iz kamna. Če se pripravlja k dežju, pa se lahko stisnemo "pod strešenco", kot Gorjani recemo zavetju pod poševno skalo.

- Preden se začnemo vzpenjati po strmih ključih proti Orlóvci, prečkamo staro **Ressljevo cesto**, ki je služila svojemu namenu vse do leta 1897, ko so odprli cesto prek Čavna. Stara cesta je skoraj zaraščena. Prav lani so jo začeli uporabljati kot **jahalno pot** iz Lokavca na Goro.

- Na Goro Gorjani nikoli niso šli prazni. Iz Dežele so na hrbitih tovorili, česar sami niso pridelali, in tega ni bilo malo. Bremena so bila težka in treba je bilo tudi počivati. Na sredi strme poti, Pod strešno se reče tam, je **počivališče** - v kamnu oblikovan sedež z naslonjalom za breme na hrbtu, da koša ali nahrbtnika ni bilo treba snemati z ramen.

- Malo više pa je **razpotje** - od tu dalje tri steze vsaka zase grizejo reber, vsaka po svoji strugi: v levo pod Špičest grič (po tej so hodili Podlešuski, Jagruski, Jurjusi, Medveduski...); v desno pelje pot čez Štejnge pod Maj (to so s težkimi nogami drsali Podmajski, Ronarski, Cuntje, Pohi...); srednja pot pa nas popelje mimo Čukove luknje pod Orlóvco (po njej se pride v Bitičuc, k Mdlči in v Dolino...)

- Če se odločimo za srednjo, se ustavimo v **Čukovi luknji**, ki je iz dveh dvoran. Kapniki v njih so žal izropani... V zgornjo se lahko povzpemo le z lestvijo. Med vojsko so ljudje v zgornji dvorani našli skrivališče pred Nemci.

Desno od Čukove luknje so gladke poševne kamnite plošče, ponekod ze razjedene od vode v žlebiče - od tod so zdrsnili tisti ogromni kamni, ki smo jih občudovali na Stógovcah.

- Na **Orlóvci** smo... Rdeči krogi z belim očesom in številko 1 nam povejo, da tod pelje **slovenska planinska transverzala**. Tu se usedemo in pijemo lepoto - prepade pod nami, vence gora za nami, razjedeni kamen in skrivenčene bukve... Pogledamo tja proti Čavnu, v Mačji kot... Tudi tja nas bo peljala **Pot**...

- Zadiši nam po ljudeh... Mimo Bitičuca pridemo po kamnitih kolovozih - na obeh straneh so obdani s suhimi zidovi iz kamna - do Mdlčevih in Koloverčevih. V teh dveh domačijah še živi ena izmed ženskih "obrti" - **klekljanje**. Marija Velikonja - Mdlčeva in Božena Velikonja - Koloverčeva (Predmeja 106 in 104) vam bosta radi pokazali Lepoto, ki so jo naklekljale v dolgih zimskih in jesenskih večerih - **čipke ali špice**, kot jim rečemo Gorjani. Za simbolično ceno boste tiste, ki vam bodo še posebej všeč, lahko nesli s sabo.

- Zdaj jo bomo udarili na desno - po stari cesti do **kamnitega pila**, stebrastega znamenja, k Pilčki. (Hišno ime verjetno izvira prav od besede "pil"). Pil je sklesan v obliki svetilnika in čisto mogoče je, da je bil v ta namen tudi postavljen - kot svetilnik ob furmanskim cesti. (*Fotografijo tega znamenja najdemo v knjigi Gorazda Makaroviča - Slovenska Ljudska*

umetnost, Ljubljana 1981)

- Ker bi radi videli čimveč, novo asfaltirano cesto samo prečkamo in jo po stranski mahujemo mimo Póhu do Podkaplc, da se prepričamo - tudi suha votla Gora ima svoj izvir, čeprav tako majhen, da so ga poimenovali **Kaplece**, hišo pod njim pa Podkaplece...

- Teh nekaj kapljic vode nas ne more odžejati, zato se odpravimo proti Hotelu, kot Predmejšani še danes rečejo bivšemu imenitnemu hotelu, ki so mu pod Italijo, in še nekaj let po vojski, pravili Albergo.

Ne moremo si kaj, da se ne bi povzpeli na vrh brega, k zidani **partizanski grobnici**, iz katere votel tulčast steber tuli v svet: TU LEŽI 367 MLADIH FANTOV IN DEKLET... Partizanov, ki so med drugo vojsko padli na Dolu in v bližnji okolici...

- Na Hotelu se kljub žeji ne ustavimo predolgo. Poslopje daje slutiti, da je bilo nekoč imenitno, danes pa je potrebno temeljite obnove. Vemo tudi, da je bil to prvi združni dom na Primorskem in eden prvih v Sloveniji, zgrajen z udarniškim delom Predmejšanov. Vlada LRS in IOOF sta zaradi tega prizadevne krajanke nagradila. Dali so jim "mlatilnico, stroj na bencinski pogon, posnemalnik, stroj za ličkanje, dva pluga, plemenskega bika, krmna semena, knjižno omaro s knjigami, blago za opremo odra kulturne dvorane in radio..." (Iz časopisnega poročila ob odprtju novega Zadrúžnega doma)

Takoj za Hotelom lahko v kamen vklesana preberemo imena več kot petdeset! Predmejšanov, ki so umrli med drugo vojsko nasilne smrti. Če vemo še podatek, da so bile v vasi požgane skoraj vse hiše, si lahko ustvarimo blede podobo, kaj vse je ta kraj pretrpel med vojsko...

- Od tu se odpravimo po strmi ozki cesti v breg, mimo Jurjuše in Kaličuke do Medveduše. Tod je peljala pot številne partizanske kurirje, preskrbovalne in sanitetne enote IX. korpusa. Po zlomu Goriške fronte je bilo za Medvedušem in v okolici več oddelkov **premične partizanske bolnice**.

- Po novi gozdni cesti pridemo do **Ledenice - Ledene jame**, v kateri so v velikih sušah Dolčani lomili led, ga v posebnih koših nosili iz jame - tudi sto in več kilogramov so bile težke ledene klade!, da so preživeli.

- Blizu je tudi domačija Na starih lazih, odkoder ni daleč do **Snežne jame**, kjer se na dnu vhodnega brezna obdrži sneg celo leto. (O obeh jamah, Ledeni in Snežni, piše tudi Daniel Rojšek v

Naravnih znamenitostih Posočja, DZS, 1991, str. 169 in 170)

- Od tu ni več daleč do **Rupe**, doline smučarskih skakalnic in novega središča javnih množičnih prireditev. Najznamenitejša izmed skakalnic je kamnita Bloudkova 40-metrška skakalnica. Bila je tudi plastična, ki je ni več, gradijo pa dve novi, 20 in 15-metrski.

Na Rupi so tudi prostori Društva za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora ter kočja SK Predmeja. Tu je tudi plesišče ter balinišče.

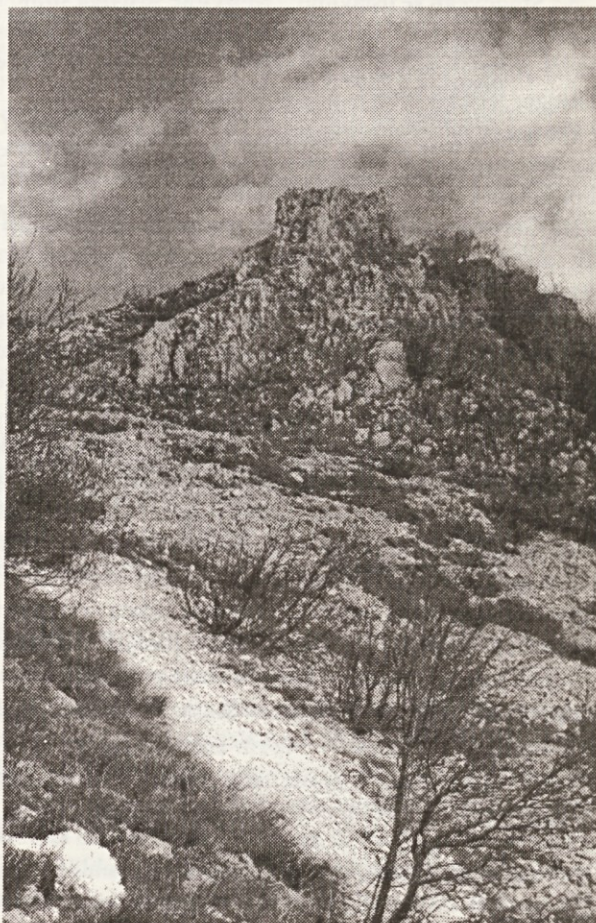
Že nekaj let v avgustu na Rupi prirejajo zelo obiskano kravjo ruleto, sprostilno množično prireditev.

- Nedaleč od tod, gor v bregu proti Korenini, je Bevkava domačija, kjer se je rodil **slovenski pisatelj Narte Velikonja**, o čemer nam pripoveduje tudi ob stoletnici pisateljevega rojstva vzdana plošča. Kdor hoče spoznati dušo Gorjana iz prejšnjih časov, naj si prebere njegove **Besede**.

- Žive vode Gorjani res nimamo (če odmislimo že omenjene Kaplece), imamo pa **Deplo** - naravno kraško vrtačo, v kateri vode še ni zmanjkalo. Če gremo z Rupe dol mimo Polancev - edinega malo večjega strnjenegega naselja na Predmeji - pridemo do te naravne znamenitosti.

- Prav blizu Depla je Vrhlučnška domačija. Kogar zanima, kako so po starem delali "smjuke za stat" - **lesene smuči**, se bo tu ustavil, in Anton Žonta ali njegov sin Ivan mu bosta to rade volje pokazala. Tudi onadva sta pomagala izdelati smuči po originalnih norveških načrtih, kakršne je že pred več kot sto leti naročil z Norveškega dolski nadučitelj Čibej in s katerimi **smučarska demonstracijska skupina društva Gora** tako uspešno predstavlja doma in po svetu, kako so

foto: Bojan Bizjak

se "rezlali po starem" (smučali nekdam).

- Z Vrhljukne ni daleč do Laska, kjer je še pred desetletji stala domačija proslulega "raubšica" - divjega lovca Laskarja. Njegov sloves prebrisanega in poštenega "raubšica" sta v svojih knjigah ponesla v svet tudi dva pisatelja - France Starovaški v ljudski igri *Divji in nedeljski lovci* ter domačin Narte Velikonja v svoji knjigi *888/3 Anekdote*. Daljše poglavje pa je Laskarju namenjeno tudi v zadnji knjigi Predmejčana Franca Černigoja - *Mož in čemerika*.

- Z Laska se spustimo do bivše gozdne uprave. Kot smo že prej povedali, do konca druge vojske so samo temu kraju pravili **Predmejo**.

Tu si lahko ogledamo dva spomenika - spomenik **Jozefu Ressleru**, ki je naredil načrte za prvo cesto na Goro, tega so postavili gozdarji, ter **spomenik VODI**, ki si ga je zamislil in izklesal kipar Marko Pogačnik. Postavili pa so ga, ko je voda iz Dežele in iz Podgure tretjič pritekla na Goro. Prvič se je to zgodilo v prvi vojski, ko so vodo od Korita na Goro in naprej proti soški fronti za potrebe vojaščine napeljali Avstrijci. Drugič so jo od izvira Hublja na Sinji vrh spravili Italijani, tretjič pa je pritekla **Skukava voda** iz Podgure, izpod hriba Skuka, v samostojni Sloveniji. Ta bo sčasoma napajala celo žejno Goro, od Predmeje do Cola, in tako se bodo uresničile sanje vseh dosedanjih rodov Gorjanov - na pretek bodo imeli najboljše vode na svetu - Skukave vode.

Ne samo voda, od tu je proti soški fronti med prvo vojno vozila tudi žičnica, ki je bila do Predmeje speljana z dveh krajev - s Cola in iz Ajdovščine, z železniške postaje. Materialnih dokazov o žičnici je malo - le nekaj temeljev nosilnih stebrov lahko še vidimo. Obstajajo pa načrti zanjo in fotodokumentacija.

- Mimo **kapelice v Čavnu**, ki je postavljena ob križišču stare Resslerjeve ceste in nove ceste prek Čavna, odprte 1897. leta, ne smemo in ne moremo, ne da bi se ob njej ustavili. Ze več rodov Dolčanov je pospremila v svet. In vsakemu pravemu Gorjanu se je milo storilo, ko se je po dolgih letih vračal domov in jo je zagledal. S tresočo roko je med železne rešetke zataknil vejico vresja ali kakega drugega čavenskega cvetja, skozi rezo spustil kovanec in pomolil k čavenski Materi Božji, pa čeprav ni bil veren...

Kapelico v Čavnu je dal postaviti menda nekdo, ki se je v megli vračal iz Dežele na Goro. Dobila ga je noč in je v strmih rebreh zašel. Taval je in iskal stezo, ko mu je nekaj reklo, naj ne hodi več naprej. Kar tam je počakal jutro. Ko se je zdanilo, je videl, da se je ustavil na robu prepada. V zahvalo, da se ni ubil, je dal tam blizu postaviti kapelico... (Povedal Franc Černigoj - Gidljev, starejši)

- Če smo že na Resslerjevi cesti, zavijmo po njej skozi Jono, med temačnimi črnimi bori, proti Križcu, ki je danes pozidan z vikendi, in naprej proti **Hribu**, kjer si je po pisnem izročilu **kriški lovec**, ki ga je na Goro poslal grof, leta 1601 postavil **prvo bajto**. Tu ga je menda preveč motila burja in primernejši prostor za svoj dom je šel iskat drugam, gor proti današnjim zavetnim Bizjakom. Ko mu sledimo, naletimo na eno največjih znamenitosti Predmeje - na **Bošnarjevo brezno**, brezno s tremi vhodi in z naravnim mostom nad temnim širokim žrelom. Če verjamemo Gidljevemu Fréncetu, v njem živi **Spaka Kulaka**. To pravljico si lahko preberemo v *Javorovem hudiču*, zbirki ljudskih pravljič z Gore, ki je izšla 1988. leta pri Kmečkem glasu. Pravljič in druge pripovedke v njej je zbral Predmejčan Franc Černigoj.

(O Bošnarjevem breznu piše tudi Daniel Rojšek v *Naravnih znamenitostih Posočja*, DZS, 1991, str.168)

- Zdaj smo prišli do **Bizjakov** in tu bomo naš potep *po Dolu gor in dol* zaključili. Tu se je namreč pred štiristo leti ustalil prvi stalni prebivalec Predmeje, kriški lovec, tu blizu so dali kriški grofje postaviti kapelico, posvečeno svetemu Jozefu. Tu je še danes Štemčeva ledenica, v kateri so hranili led iz Ledenice pred prevozom do železnice.

In tu bomo morda postavili kočo, ki bo čimbolj podobna kočam prvih naseljencev na Gori...

foto: Bojan Bizjak

stane bačar

PO SLEDOVIH IZUMRLEGA ŽIVLJENJA

Trnovski gozd – raj za paleontologe! Tako lahko opredelimo območje med Krnico na zahodu in Colom na vzhodu. Območje je polno fosilov raznih vrst, ki so bili v preteklosti mnogokrat preučevani in opisani v raznih strokovnih člankih.

Območje Trnovskega gozda sodi v geološko dobo JURA, z izjemo Smrekove drage, ki spada v TRIAS.

Jura je za preučevanje fosilov na našem območju najpomembnejša. Absolutna starost fosilov te dobe je od 140 do 195 milijonov let. V Trnovskem gozdu imamo fosile iz obdobja srednje jure (starost približno 180 milijonov let) in zgodnje jure (starost približno 150 milijonov let). V tedanjem morju so živele različne živali. Morje je obkrožal velik koralni greben, ki se je začel pri današnjem Trnovem in se vlekel čez celo Goro, Hrušico, na Dolenjsko in vse naprej do Črne Gore.

Ta velik koralni greben nekateri geologi – paleontologi primerjajo s sedanjim velikim koralnim grebenom okoli Avstralije. Kamnine grebena so se v kasnejšem času, ko se je morje umaknilo, začele premikati. Na delu so bile močne gorotvorne tektonske sile, ki so premikale cele kontinente in dele tedanjih ozemelj. Tako je celotno območje Gore 'pripotovalo' okrog 20 kilometrov iz severozahoda. Te premike lahko razumemo, če si podrobno ogledamo skalovje. Vse je premešano, razpokano, nalomljeno. Tudi ob pogledu iz doline opazimo na Gori ali Čavnu, kako skladi ne potekajo v vodoravnih linijah, temveč padajo v naklonu.

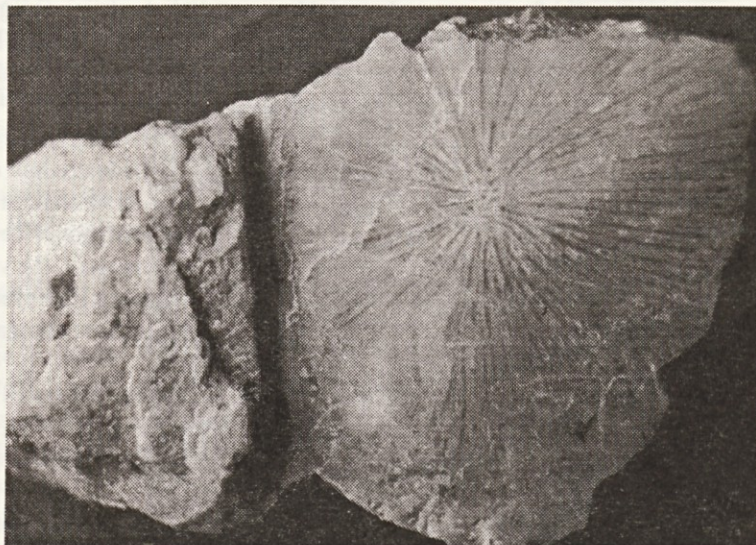
Na Čavnu padajo od vzhodne strani poševno proti zahodu, proti Vrtovinu. V morju je blato, ki je kasneje okamenelo, seveda ležalo vodoravno. V to blato, ki so ga reke in atmosferski vplivi, prinašali v morje, so padale morske živali, se potopile v blato, mehki deli so zgnili, trdi apnenčasti deli pa ohranili in se postopno fosilizirali.

Koralni greben so gradile korale. Bilo jih je veliko število vrst. Na območju Trnovskega gozda so se lepo ohranile predvsem na širšem območju Mrzovca, severozahodno od Čavna, pa na Selovcu, Otlici in Kovku. Tam, kjer so korale, so tudi hidrozoji. To so bile mahu – mahovnjakom podobne živali, ki so svoj skelet navadno gradile v spiralasti obliki. Pogosto jih najdemo severno od Mrzovca in na Otlici. Korale in hidrozoji so se ohranili v skoraj nespremenjeni obliki.

Zelo zanimivi fosili so brahiopodi ali ramenonožci. Ti so školjkam podobni in so pogosti na Kovku, Sinjem vrhu in na južnem pobočju Čavna, pa tudi ponekod po Predmeji lahko najdemo lepe primerke fosilnih ramenonožcev. Številni fosili s teh lokacij so našli mesto v mnogih strokovnih člankih in zbirkah.

Posebna znamenitost Gore je okno južno od Otlice. To okno je luknja v nekdanjem koralnem grebenu, saj se prav v neposredni okolici luknje dobijo zelo lepe korale, ponekod so jih polne kar cele skale.

Zanimivo je, kako so se plasti ob 'potovanju' Gore med seboj mešale. Vzhodno pobočje Čavna, ki gleda proti Predmeji, spada v geološko dobo TRIAS (starost cca 215 milijonov let), ostali del Čavna, Golaki in območje vse do Križne Gore, spadajo v srednjo juro (180 milijonov let). Zanimiv je predel okrog Otlice, od pobočja nad šolo do roba Gore, saj je precej mlajši (150 milijonov let), pa zelo bogat s fosili. Smrekova draga in severno pobočje Golakov spadata tudi v obdobje triasa, pri čemer je posebno rob Smrekove drage znan po lepih školjkah – megalodortidah. Zahodno od Čavna, preko Krnice, mimo Trnovega pa vse do Kala nad Kanalom, je tudi zgornja jura (cca 150 milijonov).

korala *DIPLAREA ELEGANS*,
zg. jura, Otlica 3/B
foto: FOTO GO

Fosile vseh dob ločimo v makrofosile – vidni so s prostim očesom, in mikrofosile, za katere potrebujemo povečevala oziroma mikroskope. Tudi v krajih, ki jih tu obravnavam, sta znani obe vrsti fosilov. Obe sta za znanost pomembni, mnogokrat so celo pomembnejši mikrofosili, saj se z njimi določajo geološke dobe in poddobe.

To naše območje je bilo deležno velikega zanimanja že v prejšnjem stoletju. Raziskovali so ga predvsem avstrijski in italijanski paleontologi, po drugi svetovni vojni pa so začeli sistematično raziskovati Trnovski gozd naši geologi in paleontologi. O fosilih tega območja sta predvsem veliko pisali dr. Dragica Turnšek in dr. Stanko Buser, ki sta doktorski disertaciji pripravila prav na fosilih Trnovskega gozda.

No, Gora ima tudi 'svoj' fosil. Dr. Dragica Turnšek je na Otlici odkrila novo vrsto hidrozoja, ga na novo določila, opisala ter ga poimenovala *HUDSONELLA OTLICIENSIS* – torej po Otlici. Še vedno se iščejo in odkrivajo nove vrste fosilov. Upajmo, da bodo strokovnjaki odkrili na Gori še kakega novega, čeprav je to izredno zahtevno znanstveno delo, pravih strokovnjakov pa je malo – premalo.

Bodimo ponosni na našo naravno dediščino, saj je tudi to nekaj lepega in pomembnega in s čimer se lahko pohvalimo. Upajmo, da bomo nekoč (kmalu?) lahko zbrali čimbolj popolno zbirko fosilov s tega bogatega nahajališča in jo tudi ustrezno predstavili – najbolje kot stalno razstavo!

elvica velikonja

HLADNIKOVKA

Hladnikia pastinacifolia Rechb.

Veliko krasnih rastlin raste dobesedno pred našim pragom, tako da sem se po eni strani težko odločila, katera naj bo prva, ki vam jo bom predstavila. Po drugi strani pa je bila odločitev lahka.

"Najbolj imenitna rastlina med čavenskimi imenitnicami," je začel njen opis dr. Tone Wraber v knjigi 'Sto znamenitih rastlin na Slovenskem'. Ta imenitnica je rebrinčevolistna hladnikija ali hladnikovka. Že daljnega leta 1819 jo je na Čavnu našel slovenski botanik Franc Hladnik. Leta 1831 pa jo je nemški botanik L. Reichenbach opisal in poimenoval po najditelju.

Verjamem, da zanjo marsikdo še ni slišal, niti je ni videl. Vsi vemo za jegliče, nageljčke, svišče, ... , ki s svojo bleščino pritegnejo naš pogled. Hladnikovki pa tega ni mar. Vsako jutro hitimo mimo nje na delo na Deželo, popoldne zopet domov. Vzemimo si čas, ustavimo se enkrat na mostu v Čavnu in jo poiščimo v grušču ob cesti. Tu nam je najbližja. Spoznali jo bomo po kobulastem socvetju, predvsem pa po njenih lepih svetlečih listkih. Pozorni bodimo tudi, ko bomo planinarili po Mali gori, Čavnu in naprej proti Kuclju. Zagledali jo bomo kar ob poti. Raste pa tudi na severni strani Trnovskega gozda, na Poldanovcu in Zelenem robu.

In od kod njena imenitnost? Hladnikovka je edina predstavnica rodu *Hladnikia*, ki je edini slovenski endemični rod. Všeč pa ji je le pri nas - endemična je v Trnovskem gozdu. Čeprav je na en način skromna rastlina, saj raste na kamnitih traviščih, skalovju in grušču, je ne najdemo nikjer drugje. Kot zanimivost naj povem še, da je *Hladnikia* tudi naslov glasila Botanične sekcije Društva biologov Slovenije.

foto: Iztok Velikonja

franc černigoj

O LOVU IN DIVJADI NA GORI IN NAD NJO

“Leta 1601 je poslal grof na Planoto svojega pridnega in predrznega lovca Štefana Bizjaka, češ, naj pregleda, kje bi se mogel vsidрати človek, ki bi lovil divjačino in jo pošiljal v grad. Takrat je po tukajšnjih krajih mrgolelo jelenov, srna, divjih koz, zajcev, kun... Po gozdovih so gospodarili medved, volk, ris in divja mačka. Vsled tega ni bilo ravno šala šetati se po gozdu. Saj dobro vemo, da je ris raztrgal sedemletnega Jožka Krapeža, ki je pasel živino blizu hiš na Otlici leta 1781. Zato je grof izbral dobrega, hrabrega lovca Bizjaka in ga poslal tu gori, da preštudira vse naravne pojave in mu pride osebno poročat. Štefan ni bil neumen človek, saj je bil Slovenec, poročal je grofu iz svoje torbe, to je iz prakse, in mu planoto narisal v najlepši luči. Ni pa pozabil podčrtati nevarnosti, ki preti prvim naseljencem od strani zveri...” (Iz Kronike nadučitelja Edmunda Čibeja, str. 7)

Koliko manj bi danes vedeli o zgodovini Gore, če ne bi bilo vrlega nadučitelja Edmunda Čibeja! Vsi črpamo iz njegovih zapisov, objavljenih v tedanjem časopisu, ali iz njegove Kronike - književniki, smučarji, gozdarji, zgodovinarji zemljepisci in celo lovci. In prav za lovce je zgornji odlomek še posebej zanimiv.

Vendar pa najimenitnejše nad vsemi divjimi živalmi Čibej v svoji kroniki ne omenja. To je planinski orel, kralj med pticami, ki od kdaj že gnezdi v Črnem školu nad Platnami! Tu je najnižje ležeče gnezdišče planinskega orla v Sloveniji, (žal tudi najlažje dostopno), zato je prav, da o njem spregovorimo v prvi številki časnika Gora...

ČRNI ŠKOL

*“S Podgure sončne v Čaven gledam,
o sivih skalah misli razpredam,
katerim kraljuje Črni škol,
ki zavetje je orlom kot ladjam pomol...”*

*Moje roke so peruti - široke in mehke se
upogibajo in iščejo trepetajoče
valovanje zračnih tokov. Plavam v
neizmernem zračnem oceanu. Globoko
spodaj slutim zemeljske prepade
Podgure, strugo Lokavška in Skukavo
vodo. Na hrbtu mi ležijo nebesna brezna
in me srkajo vase. Na levi me vlečejo k
sebi ostre čavenske stene.*

*Groza me je odpreti oči, bojim se, da se
bom razbil v strašnem prostoru, če
pogledam navzdol ali navzgor...*

*Hitreje zamahnem s perutmi... Pa saj to
niso peruti! Le z rokami maham
brezupno in padam skozi praznino...*

*Iztržem se iz popoldanskega dremeža.
Presunljivo mi zadiši po sušečem se
platenskem senu. Nad mano se sklanja
smejoči se bratov obraz: “Kaj pa kričiš
in tolčeš z rokami okoli sebe? Si
sanjal?”*

Z muko dvignem omotično glavo in se
oprem na komolce. “Orli,” rečem. “Sanjalo se mi je, da sem orel...”

Ti o njih sanjaš, jaz jih pa gledam, kako krožijo nad Črnim školom. Tri dni že kosiva na Platnah in kadarkoli se

ozrem proti Črnemu školu, je gotovo eden v zraku, če že ne oba.”

“Ko bi le mogel do gnezda!”

Še nihče ni preplezal Črnega škola. Kamen je krušljiv. Od spodaj gotovo ne dosežeš gnezda.”

“Pa če bi se spustil z vrha po štriku?”

“Pregloboko je. In tudi - čemu? Pusti orle, naj se vozijo nad nami. Tako pusto je nebo brez njih...”

Po premolku vprašam brata: “Misliš, da je to res planinski orel?”

“Seveda je. Tako velik je pri nas le še beloglavi jastreb, ki pa je zelo redek in se seli.”

Zleknil sem se na hrbet in sklenil roke pod glavo. Brat pa je pričel klepati koso.

“Še meni jo skleplji,” sem ga zaprosil. “Gledal bom orle...”

“Kaj si pa misliš! Ti v senci z rokami pod glavo, jaz pa naj ti koso klepljem!” se je jezil brat.

Nisem mu odgovoril, saj je prav takrat izpod črnega previsa sredi stene Črnega škola zaplaval orel. Črn križ, vtisnjen v modrino neba... “Orao krstaš,” sem pomislil. “Krstaš... Kako učinkovito so to ptico poimenovali Srbi!”

Črni križ se je v vedno širših krogih dvigal nad čavenske strnadi, jaz pa sem se spomnil, kako mi je znanec pravil, da je pred leti streljal na planinskega orla. Ni ga zadel. “V zraku ga s kroglo težko zadeneš,” mi je rekel.

“A se ti ga ne zdi škoda?” sem ga vprašal takrat.

“Pa tebi - se ne zdi škoda zajcev, srn, gamsov? Ali veš, koliko jih uniči en sam par orlov, ko imata mladiča?”

“Ali se je po tvoje narava zmotila, ko je nasproti rastlinojedu ustvarila mesojedce?”

“Saj ne gre za to. A tiste zajce in srne, ki jih raztrga orel, bi lahko pospravil jaz...”

Nisem se hotel prepirati z njim. Le želel sem si, da mu orel ne bi več prišel pred puško...

In sem se spomnil tudi tega...

... še zelo majhen sem bil. Lovec je ustrelil planinskega orla. Ponosno ga je prinesel v vas. To je bilo spraševanja in občudovanja ubite ptice! “Kakšen kljun ima!” - “In kremplje!” - “Če te ta zagrabi...” - “Zuta, mi daš eno pero?”

Orel je ležal na travi. Levo perut je imel skoraj odtrgano. Leva noga mu je mlahavo, postrani visela od trupa.

Rumene oči so mrtvo lovile luč zahajajočega sonca. Kremplji stisnjeni, perje zmršeno in krvavo.

“Dvakrat sem ga moral streljati,” je ponosno povedal lovec. “Prva krogla mu je zdrobila perut in nogo, drugi bot sem ga, ko je bil že na tleh. Nisem si upal k njemu. Z odprtim kljunom in nasršenim perjem je hudobno srepel vame.”

“Ja, ma veš, da si dober, Zuta, res si dober...”

“Kar vzemite si vsak eno pero, saj jaz tako nimam kaj početi z njimi. Le kremplje bom obdržal, za točke,” je bil lovec velikodušen. Hiteli smo puliti repna in perutna peresa. Za manj spretno je ostalo le navadno perje. Otroci pa smo še naprej skubili še toplo orlovo truplo. Nekdo je s polnim naročjem puhastega perja splezal na bližnjo klanico in ga vrgel v zrak. V večernem soncu je lebdeče perje prosojno rdelo...

“Kaj že spet spiš?” je zaklical brat.

“To je bil njegov zadnji let,” sem zamrmral in se napol dvignil.

“Kaj praviš?” brat ni razumel mojega mrmranja.

“A, nič...,” sem se leno spravljal pokonci.

“Daj, zgani se! Libravi že kosijo! Tu imaš koso. Glej, da je spet ne razbiješ! Precej sem imel opraviti, da sem ti jo sklepal!”

“Saj sem vedel, da mi jo boš sklepal!” sem s prstom preizkusil ostrino. “Kaj misliš, Cvetko, bojo drugo leto v Črnem školu še gnezdili orli?”

“Orli? Mogoče bojo, mogoče ne,” je brat zategnil z glasom, si z roko zaslonil oči in se zazrl v nebo. Sledil sem njegovemu pogledu. Nad Črnim školom sta v krogih drsela po zračnih tokovih dva črna križa...

“Mogoče bojo, mogoče ne,” sem sam zase ponovil za njim.

Vsak s svojo koso sva se z bratom začela počasi vzpenjati proti senožetim pod krušljivimi se čavenskimi stenami. Čez čas je popotnik spodaj na Znósnici zaslišal visoko gor izpod Čavna kovinske zvoke. Z bratom sva brusila kosi...

Pripis: V letu 1997 v Črnem školu orli po dolgih letih menda niso gnezdili. Tudi letos jih še ni bilo videti. Mogoče so se odselili, ker so zadnja leta preveč vznemirjani. Množice pohodnikov na Čaven po stezi, ki se vije tik pod gnezdnom, zmajarji, jadralni padalci, samozvani ptičeslovci, snemalci in fotografi... In morda celo oko brezvestnega lovca...

Vse to nam bo ponosno ptico odgnalo kdovekam...

irena velikonja

STAVBARSTVO NA GORI

Kot plod agrarno zgodovinskega, tehnološkega in družbeno ekonomskega razvoja so nastala na območju Gore svojevrstna vaška okolja.

Odmaknjenost, relief in ostrejša klima so pogojevali drugačno rabo in poselitev prostora. Izkoriščanje gozda (les, lov, oglje...) je pospešilo dokaj pozno naseljevanje teh krajev. Priseljenci, ki so hoteli imeti kos zemlje, so mejo nanizali s kamenjem, jo pokazali oskrbniku, ki je določil ceno, izplačano v živežu. Velike nenaseljene površine so omogočale nestrnjeno konfiguracijo naselij, ki se je širila z drobljenjem posesti. Ob pomembnih točkah, predvsem ob glavnih vpadnicah, pa so nastajali manjši zaselki. Tu je tudi nastajal javni vaški prostor: pred cerkvijo, ob gozdarskih hišah, gostilnah... Pomemben je bil za srečanja vaščanov oddaljenih kmetij. Domačije in zaselki so močno vpeti v naravo, med seboj so povezani s travinjami, grudami, visokostebelnimi sadovnjaki, gozdnimi zaplatami...

Naravna in kulturna prehodnost med sredozemskim in alpskim se tako kaže tudi v ljudski arhitekturi. Zaradi pogostih in močnih severnih vetrov so bile hiše postavljene v zavetje brega ali gozda in obrnjena proti jugu - soncu. Hišne oblike že na prvi pogled kažejo odklik od sredozemskega kulturnega okolja.

Gre za dislocirane domačije s prostori pod eno streho, kar narekuje stegnjeno ali vrhhlevno stavbno maso s strmo dvokapno in redkeje štirikapno, prvobitno slamnato streho ter lesenimi žlebovi, ki se stekajo v vodnjake. Glede na kompozicijsko načelo in način gradnje pripadajo tako imenovanemu trnovskemu stavbnemu tipu.

Kot razberemo iz kronike Edmunda Čibeja, je bil izgled hiš ob koncu prejšnjega stoletja močno podoben. "Hiše so bile vse enake," piše, "krite s slamo, razen dveh erarskih na Predmeji, in župnišča na Otlici, te zadnje so bile krite z opeko."

Slamo za kritje streh so imeli Gorjani doma. O tem nam govori Frančišek Lampe: "Žita Gorjani dobe le toliko, da ga poznajo in imajo slamo za streho."

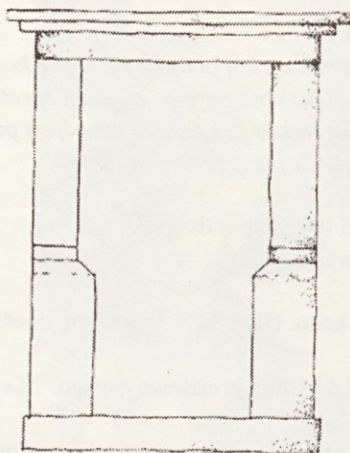
Fasade objektov so bile enostavne in jasne, večinoma brez posebnih členitev in s poudarjenim vhodom (ohranjenih je še nekaj kamnoseških detajlov). Zunanjih stopnic in balkonov, značilnih za sredozemsko okolje, pa pri starejših stavbah skorajda ni.

Okna so bila zaradi hudih zim in mraza zelo majhna. Do zadnjih desetletij prejšnjega stoletja so bivali ljudje in živali celo v istem prostoru.

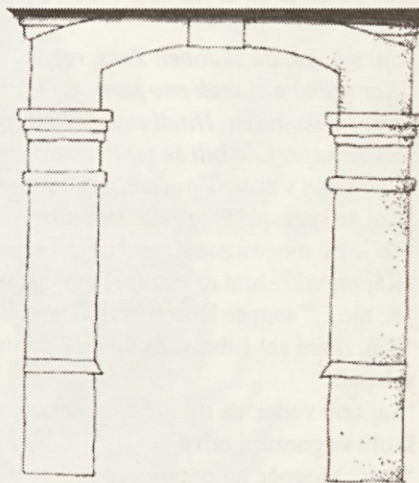
Dimnike so na Gori začeli graditi v začetku 20. stoletja. Najprej za hišo, zaradi bojazni, da bi ob burjah veter ne zanesel ognja v hišo. Nekaj takih primerov je še ohranjenih na Kovku. Šele pozneje so dimnike vkomponirali v stavbno osnovo.

Zunanjo podobo stavb dopolnjujejo kamniti vodnjaki - štirne, večinoma na poteg, manj na vitlo, prvotnih vodnjakov na vzvód pa ni več.

Osnovni gradbeni material je kamen. Z njim so zidali hišno ogrodje in notranje stene.

Kovk 19

Otlica 59

Razporeditev prostorov v stavbi je bila verjetno podobna. Čibej pravi, da so "bile vse hiše enako razdeljene in rekel bi, skoraj slične. V hišo se je prišlo skozi glavna vrata v kuhinji. Tam je gorel ogenj, iz kuhinje se je prišlo levo ali desno v sobo."

Nekatere stavbe so imele samo črno kuhinjo in sobo - hišo, kjer je spalo tudi deset ljudi. Soba, imenovana hiša, nakazuje, da je bila prvotna stavba na Gori enocelična. Šele pozneje se je stavba razvijala, odvisno od oblike zemljišča, v dve smeri: vrhhlevno ali stegneno tlorisno zasnovo, najpogosteje v tricelično bivalno enoto: kuhinja, hiša in kambra.

Ognjišča v kuhinji so bila prosto odprta - dim se je valil skozi vhodna vrata, pozneje so bila ognjišča, grajena s kamenjem, rahlo dvignjena od tal, in so segala do stropa. Nad ognjiščem je bila napa, kamor so gospodinje postavljale posodje. Sestavni del opreme ob ognjišču so bile *venge*, nanje pa s kaveljcem pritrjen kotlič. V kotliču so kuhali enostavne jedi; polento, močnik, ostale jedi pa so kuhali na vročini pr ogniši. Okoli ognjišča so bili postavljeni majhni trinožni stoli.

Mnogo gospodinjstev je imelo v kuhinji tudi enega izmed vhodov v hlev (zaradi snega v zimskem času). V hiši so imeli krušno peč in klopi okrog nje. Nasproti nje pa klop, mizo in *bohkov kot* z nabožnimi podobami. Navadno je bila v hiši stenska ura na uteži - *kvihte*. Hiša je bila osrednji bivalni prostor, kjer se je zbirala družina. Nad bivalnimi prostori so imele stavbe senik - *pod*, kamor so spravljali seno, poleg stanovanjske hiše pa še skednje - *klanice*, kjer so otrsali žito; jeseni pa so vanj nanесли listje steljo za živino.

Primerna postavitev *klanice* in *póda* v hišnem kompleksu je pomenila tudi odlično toplotno izolacijo. Po drugi svetovni vojni se začne masovna zamenjava prvotne strešne kritine - slame, s salonit ploščami. Skoraj povsem se začne opuščati ognjišča, ki jih zamenjujejo s štedilniki, kar naredi kuhinjo čistejšo, zračnejšo in primernejšo za bivanje. Zato začne sedaj kuhinja - *kuhna* pridobivati funkcijo osrednjega družinskega prostora in na ta način zamenja hišo, ki postaja samo še spalni prostor. Prične se adaptiranje starih stavb in vnos nove stanovanjske opreme.

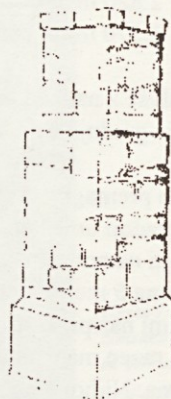
Najmočnejše uvajanje spreminjanja hišnih oblik se pojavi na Predmeji. Iz ruševin požganih domov nastajajo nove stavbe, ki le redko ohranjajo tradicionalne vzorce tlorisnih zasnov. Postopno pa se je ta proces, ki še ni končan, širil tudi drugod po Gori. V intenzivni obnovi se začnejo spreminjati gabariti, prvotno pritlične stavbe nadgrajujejo z bivalnimi prostori v nadstropju, sčasoma se zaradi spremenjenega načina življenja začne opuščati funkcija *póda*, ki postaja mansardni bivalni ali spalni prostor ali podstrešje za hrambo. Zunanji videz stavb členijo balkoni, izgled poslopij postaja podoben ostalim bivalnim objektom po Sloveniji.

Z gospodarskim in tehnološkim razvojem se tako spreminja tudi podoba urbanega okolja in stavb samih. Način in kraj poselitve je od nekdaj sledil glavnim funkcijam: ohraniti čimveč rodovitne zemlje in zaščititi naselje. Pojavi, ki so tipični za današnje vaško okolje (opuščanje osnovne kmetijske dejavnosti in vnos neagrarnih dejavnosti v prostor), želje in potrebe sedanjih prebivalcev, ki se razlikujejo od preteklosti, pa botrujejo spremembam v načinu gradnje, kompozicijskim načelom, uporabi materialov ter tlorisni zasnovi stavb.

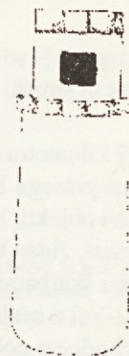
Kulturna krajina, katere pomemben del je stavbna dediščina, na ta način začne izgubljati svojo identiteto, ki jo razlikuje in bogati v odnosu do drugih slovenskih pokrajin.

Kovk 22

Kovk 3

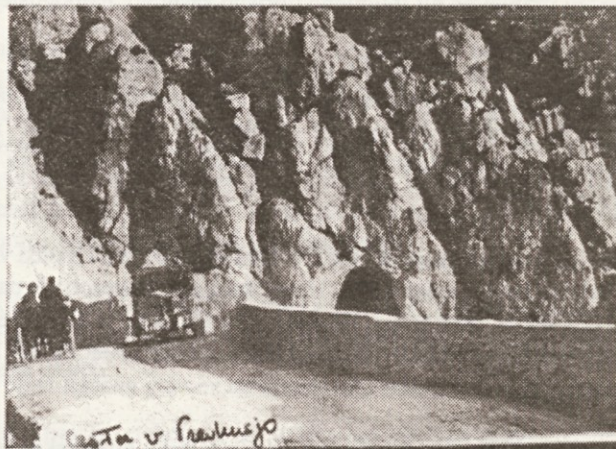

Kovk 31

CESTA DOL – SLOKARJI

Visoka planota Trnovkega gozda ime več dovoznih poti. Ena prvih cest, ki je peljala v Trnovski gozd, je bila cesta Kromberk – Ravnica – Trnovo. Druga pomembna cesta pa je bila Ajdovščina – Lokavec – Slokarji ob desnem pobočju Gore, ki je peljala na Dol (Predmejo).

Leta 1823 jo je trasiral znameniti Čeh, izumitelj ladijskega vijaka, Jozef Ressel. Cesto so gradili v letih 1836 do 1838 in zanjo so poleg države finačna sredstva prispevali tudi občina Ajdovščina in kriški grofje Attems. Ker pa je imela ta cesta neugodne naklonske razmere (do 25 %) in ozke ovinke, ki so onemogočali prevoz daljših tovorov, so leta 1875 začeli razmišljati o novi trasi (društvo DOLI iz Lokavca je lansko leto staro Resseljevo cesto očistilo in označilo ter jo namenilo hoji, gorskemu kolesarjenju in jahanju). Tako je gozdni asistent Spanitz pričel istega leta s pripravljalnimi proučevanji. Po različnih dogovorih in usklajevanjih glede zemljišča in treh idejnih zasnovah trase ceste med erarom in podčavenskimi občinami Vrtovin, Kamnje,

Lokavec ter občino Dol – Otlica, je leta 1883 cesarsko kraljevi gradbeni svetnik Sychrovsky izdelal generalni načrt. Določil je, naj gre cesta od Predmeje do Kapelice po stari poti, od tam po čavenskem pogorju do Platen, od tu pa v loku (Velika rajda) proti vzhodu skoraj na staro cesto pri Stogovcah in potem skoraj vzporedno s staro Resseljevo cesto k Slokarjem in v Lokavec.

Gradnjo ceste pa je pogojevala obveza imenovanih občin, da brezplačno odstopijo zemljišča, ki so potrebna za gradnjo (v širino 5 metrov). V zameno za odstop zemljišča so bili na tej cesti oproščeni plačevanja mitnin. V omenjenih občinah so s predlogom soglašali.

Erar je cesto gradil in pozneje tudi vzdrževal na svoje stroške. Cesto so začeli graditi leta 1891. Kot je razvidno iz letnega poročila državne gozdne uprave za leto 1896, so jo gradili po stopnjah, glede na razpoložljiva sredstva.

Čas gradnje	dolžina	gradbeni stroški
1891 – 92	541 m	1.947,60 fl
1892 – 93	686 m	14.143,73 fl
1894	678 m	1.041,95 fl
1895 – 96	2.820 m	12.873,59 fl
1896	1.570 m	6.106,76 fl

Stroški gradnje so se povečali še z naknadnimi deli, kot je, denimo, urejanje hudournikov. Vključno z izdelavo projekta in stroški komisije je gradnja veljala 37.956,58 fl.

Ta 6,29 kilometra dolga cesta premaguje 585 metrov višinske razlike in ima povprečno 9.03 % nagiba, nikjer pa nagib ne presega 10 %. Pri gradnji omenjene ceste preseneča predvsem premagovanje številnih naravnih ovir z zanimivi objekti, ki jih ni najti na nobeni drugi gozdni cesti: most (prvotno lesen), razpona 23 metrov, preko soteske Golobnica, zidan most, razpona 5 metrov, preko potoka Lokavščica, premostitev Grde grape in Kosovega žleba z visokimi škarpami in opornimi nasipi, ki imajo prepuste za vodo. Končno so tu še trije predori, dolgi 28, 13 in 10 metrov. Vsi ti cestni objekti, razen manjših dveh mostov, se nahajajo na 800 metrov dolgi razdalji na skalnatem jugovzhodnem pobočju Čavna. Njihovo načrtovanje in izvedba še danes vzbujata občudovanje.

Pri trasiranju in izpeljavi del so sodelovali cesarsko kraljevi gozdarski upravitelji Hladek, Jarisch, Mazani, Beith in cesarsko kraljevi gozdarski asistent Gareis.

Pripravila Irena Velikonja

SKRIVALNICE S CESTO PO GORI

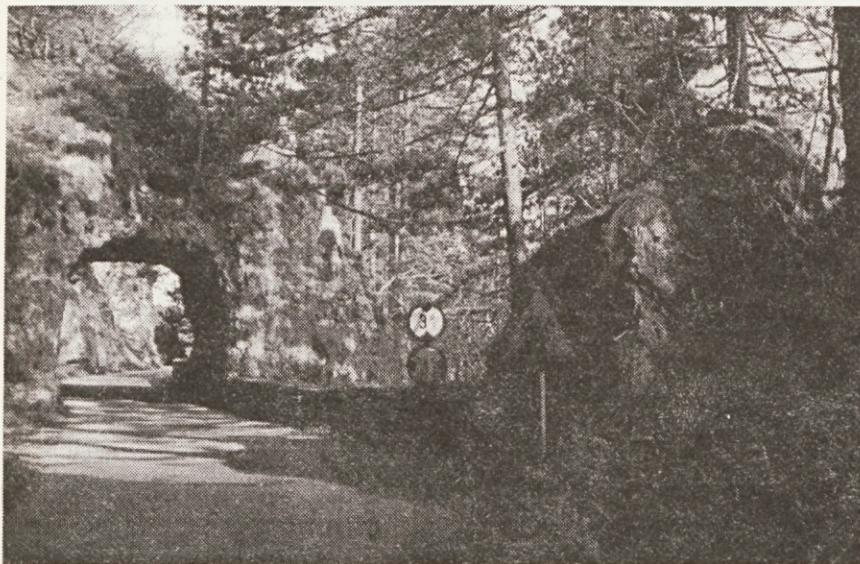
Družba za državne ceste je izvedla prekategoriizacijo cest po vsej Sloveniji. Tako je obvestila ajdovsko občino, da je po novem cesta od Cola do Predmeje iz državne postala občinska, regionalni status, namesto lokalnega, pa je pridobila cesta Ajdovščina - Lokavec - Predmeja - Lokve. Ker ne gre za velike razlike v dolžini obeh povezav doline z Goro, se na prvi pogled to ne zdi nič nenavadnega. Toda novica je povzročila med Gorjani nemalo vroče krvi, ostro pa se je odzvala tudi ajdovska občina.

Težava se skriva pri vzdrževanju ceste v zimskem času. Od Cola do Predmeje je 15 kilometrov, cesta poteka vseskozi po planoti, kjer lahko močno sneži najmanj pet, celo šest mesecev v letu. Cesta iz Ajdovščine na Predmejo je štiri kilometre krajša, v spodnji polovici pa je le redko tako zasnežena, da bi bilo potrebno pluzenje. Več snežne odeje je moč pričakovati v zadnjih kilometrih na pobočju Čavna, predvsem v okolici predorov. Kot lokalno cesto jo ima na skrbi ajdovska Komunalno stanovanjska družba, ki ima za pluzenje s pogodbo vezanega zasebnika in z njim so zadovoljni. Regionalno cesto po Gori pa vzdržuje Cestno podjetje Nova Gorica iz 'baze' na Colu. Zaposleni tam so domačini, ki se seveda pri vzdrževanju ceste še bolj potrudijo in tako se le redko zgodi, da Gorjani ne bi pravočasno prišli na delo v dolino.

Glavna razlika je v ceni vzdrževanja. Menda je Cestno podjetje za prejšnjo zimo, ki sploh ni bila kdovekako snežna, porabilo 28 milijonov tolarjev, medtem ko je ajdovska komunala za vse ceste v svoji pristojnosti porabila skupaj manj kot deset milijonov, resda največ prav za cesto na Predmejo. Torej bi padlo na občinski proračun dodatnih 20 milijonov stroškov. To pa še ni vse. Cestno podjetje ima na voljo ustrezno mehanizacijo, vključno z rezkarji, brez katerih se 'odpiranja' ceste po Gori ne da zamisliti. Ob burji nastajajo namreč zameti, ki jih s plugom ni moč prebiti. Komunala bi morala vse to nabaviti.

Pa še en vzrok za odločnost obstaja - ceste po Gori je potrebna preplastitve in cestarji so delo na nekaj krajših odsekih že postorili. Ajdovska občina nadaljevanja najbrž ne bi zmogla, še država težko (predračunska vrednost 200 milijonov tolarjev). Zato je ajdovski občinski svet poslal na ustrezne naslove po Ljubljani več pritožb, odločno protestno pismo pa so skupno podpisale krajevne skupnosti Col, Otlica - Kovk in Predmeja.

Cesto po Gori in naprej skozi Trnovski gozd so menda gradili Francozi za časa Ilirskih provinc, pomembno vlogo je imela med prvo svetovno vojno, saj je iz notranjosti (Logatec, Ljubljana) vodila takorekoč do strelskih jarkov na soški fronti. Tudi pod italijansko okupacijo so zanjo dobro skrbeli, tako zaradi vojnoprategških ciljev, kot tudi zaradi letoviškega turizma. Asfaltno prevleko je dobila med leti 1974 in 1980.

Cesta Lokavec - Predmeja je tudi v zimskem času večinoma kopna, težave se ponavadi začinjajo pod Čavnomo, pri predorih.

pripravil Edo Pelicon

bojan bizjak

DREVO GOVORI

Bila je zgodnja jesen. Trpko je dišalo po zatohli trohnobi in zmrzali, ki je lezla vse nižje v dolino. Čez lesketavo modrino so se mrežili težki sivi oblaki, ki so grozili, da bodo nakosmičili zgodnji sneg.

Stari Jože je drobenceljal po gozdu in si domišljal, da ga lahko samo še drevesa razumejo. Razmehčan je pobožal nekaj starih smrek, ki jih je še kot mladec zasajal tu zgoraj. Nekaj so jih že posekali, tu in tam pa se je kakšna že sušila. Utrujeno je pogledal proti zelenim vrhom, v mirne konice, ki so nabadale vse bolj siveče nebo.

Danes se je čutil dovolj močnega, da se je odpravil na sam skalnat rob, od koder se je dalo videti velik del planote. Obšel je škarpljasto globel. Močno zasopel se je privlekel na vrh. Ustavil se je ob starem zidu, ki se je vlekel po celem robu – bog ve, kateri rod je znosil sem gor kamenje, da je pridobil pašnik. Še majhna vzpetinica ga je ločila od razglednega roba. Sopeč se je naslonil na deblo starega bukovega drevesa, ki je bilo znotraj najbrž že votlo. Nekaj zlomljenih vej je ležalo po tleh. Na od stalnega bojevanja z burjo zverženih vejah se je še držal kakšen trmast list. Ko se je nadihal, se je ozrl po pokrajini, ki je zdaj pred njim ležala kot namizni prt. Nekaj hiš se je že sesulo in se prepustilo rastju, tiste nove pa so belo zablestevale. Le zakaj zdaj gradijo tako velike nove hiše, češ, poglej, kako smo uspešni, kako smo delavni, pa kako bogati. A smo pridni, kaj? se mu je napletalo.

Sapa se mu je polehla. Z umirjenim pogledom je zaplaval nad pokrajino in v mislih videval steze, ki jih ni več. Gozd jih je spet vzel vase in si počasi lizal rane. Globoko je zavzdihnil in se zagledal v mogočno razraščeno krošnjo nad seboj. Le koliko zgodb skriva ta trmasti orjak, je pomislil.

“Veliko,” se je zamolklo zaslišalo nekje iz debla.

“Kaj!? Kdo je?” se je Jože prestrašil in se odmaknil od debla.

“Jaz sem, jaz, Bukov Trš. S teboj se hočem pogovarjati. Ne boj se, duh dreves zna govoriti. Duh dreves te pozna. Hvaležen ti je, da si z nami dobro ravnal. Dober gozdar si bil. Redčil si bolna drevesa, ki ne bi vzdržala prav veliko zim. Že res, da si uplenil kakšno zdravo smreko, ampak to je bilo darilo gozda tebi, tebi, ki si ga negoval in ljubil. Veliko smrekic si posadil. Rastje si redčil. Duh dreves te spoštuje. Zaupaj se mu!”

Še bolj se je odmaknil od debla. Pa menda se mi ne meša, se je ustrašil. Mrzlikav pot mu je stopil na čelo. Da bi drevo govorilo – to pa ne!

“Kje si, skriti glas?” je jecnjeno zaklical.

“Tu, v deblu sem. Ne trudi se, ne boš me videl, le slišal me boš, seveda, če me boš hotel poslušati,” je zamolklo odmevalo v deblu.

“Ta je pa dobra. Da bi se s teboj pogovarjal, Bukov Trš!?”

“Le daj, le daj, saj se že dolgo poznavata. Ah, veš, spomnim se te še od takrat, ko si bil fanté. Rad si zahajal sem gor. Pozimi raje kot poleti. In spomnim se te, kako si ponosno prikoracal sem gor z novimi, zeleno pobarvanimi smučmi, ki ti jih je oče naredil. Ja, veliko snega je bilo tistega januarja. Nekaj dni zaporedoma je snežilo, potem se je vse umirilo. Ti pa, žilav kot si bil, na smuči in sem gor. Neroden si bil, ampak vztrajen. Kar naprej si se oziral v sled za seboj in gledal, če smuči puščajo lep tir, ki ga naredi globoko urezan žlebič na sredini smuči. Moral si se dostikrat ustaviti in otrkati sneg, ki se ti je nabiral na smučeh, kajti sonce ga je že mehčalo. Pridrsal si do mene. Z ramo si se naslonil na moje deblo. Posmrkaval si in si oddihoval. Grobe palice si zapičil v prhljiv sneg in nanje obesil volnene rokavice. Dolgo si tako slonel in mežikal v sonce. Zajemal si sneg in ga žejno sesljal. Hja, takrat si bil zdrav.”

“Madona, da je bilo res,” je Jože presenečen zamrmral. Zaupljivo se je približal drevesu. Zdelo se mu je, da od debla pljuska neka nenavadna toplota.

“Seveda je bilo res. Pa kako si potem okleval. Nisi bil kdove kako dober smučar. Raje si se potepal po gozdnih stezah, kot pa da bi se poganjal po strminah. Čez skakalnico, tisto tam zdolaj pod nama, ki je zdaj vsa zaraščena in pozabljena, čez tisto te pa niso spravili. No, tisti dan pa si se potem kar odrinil in se zagnal v mehak sneg. Nekaj časa ti je kar dobro šlo, potem pa te je prvi večji zamet ustavil. Privzdignilo te je in vrglo na bok. Prhal si in pihal in se otreasal snega. No, potem pa ti je kar nekako šlo.”

“A taka je bila ta reč,” se je zasmehljaj Jože.

“Ja, ja. So pa bili včasih res drzni smučarji; drzni zaradi tistih nerodnih smuči in skromne opreme. O, prav tu od mene so se spuščali, pa kar naravnost, brez vijuganja. Veselje jih je bilo gledati, kako so švignili skozi Tiho dolino, pa čez cesto in naprej. Je pa bil tu že pred petdesetimi leti možakar, joj, ime sem pozabil, ta pa je bil res drzen. Takrat so vsi imeli grobe, doma narejene smuči, ki so dobro drsele le v novem snegu, ali pa na pomrzlem. Če je bil

sneg od sonca pregret, so jih mazali s špehovimi kožami, pa z milom in svečami. No, in ta možakar je takrat delal tu zgoraj v rebri. Po cel dan je gozdaril – podiral, sušice. Navadno se je vijugavo spuščal v dolino. Pa se je nek kasen popoldan ustavil ob meni. Bil sem še mlad in le v višino razvit. Dolgo me je gledal. Bal sem se že, da me hoče odžagati. Res sem se ustrašil, da ima slabe namene z menoj, kajti ob njem je ležala tista dolga žaga, ki sta jo navadno vlekla dva. Stal je in me gledal in se pomirjeno in utrujeno smehljaj. Z žuljavo roko me je pogladil po omrzlem debelu. Takrat sem vedel, da bova prijatelja. Še enkrat je močno potegnil iz dogorka in ga pljunil v sneg. Popravil si je nahrbtnik in na levo ramo si je zavihtel žago. Podrsal je s smučmi po omrzlem snegu. Ugriznil se je v spodnjo ustnico, se nakremžil in se odgnal. S tesno stisnjenimi smučmi je presmučal celo strmino. Elegantly se je odsmučal mimo zaselka tam spodaj in se ustavil šele ob smrečicah na koncu ravnine, od tam pa ni imel več daleč do doma. Takih smučarjev ni več, mislim, na takih smučeh.”

“O, poznal sem tistega smučarja, poznal! Velikokrat so se pogovarjali o njem, še danes ga kdo omeni. Res, veliko veš. Kaj ne bi, ko pa si tako star. Pa kako, da si se prav tu udomačil?”

“Že devetdeset zim sem preživel tukaj. Daleč sem od svojih bratov. Tod okoli so samo gizdave smreke – no, zgoraj po slemenu rastejo moji bratje. Veš, še zdaj ječi v meni divja pesem motornih žag.

Veliko zdravih dreves so požgali zgolj zaradi dobička in ne iz potrebe. Zdaj so se

malce umirili, pa ne še povsem in povsod. Ampak drevesa ničesar ne pozabimo. Prišel bo čas, ko bo ljudi spet zeblo in se bodo spominjali časov, ko so si lahko vzeli le toliko dreves, kolikor so jih zares potrebovali. Tista divja lakota, tista jih je pospravila. Slišim, da danes nekateri spet divje sečejo. Brez pameti in sočutja so. Posvari jih, ker moje govorice ne razumejo niti je nočejo poslušati. Ti pa si se je naučil, ker si negoval gozd.”

“Res sem ga. Drugače smo čutili gozd. Res je, kar mi govoriš, Bukov Trš.”

“Vidiš, da se dobro razumeva,” je hahljavo zazvenelo iz debela.

“Eh, samo še drevesa me razumejo,” je Jože zavzdihnil in ugotovil, da se je skorajda že povsem pooblačilo.

“Tako hudo pa menda spet ni. No, spomnim se te, kako si včasih ob nedeljah hodil sem gor. Takrat si že bil mladenič. Ej, jej jej, ljubezen te je takrat grabila! Oh, kako si vzdihoval! Ležal si na travi in žvečil tanko vejico. Vem, vem, nisi znal povedati tisti deklici, da jo ljubiš. Zahajal si k njim domov in jo gledal, kot da je boginja. Sicer si rad govoril z njo, vendar si se potil in zardeval. Bilo ti je huje kot pa takrat, ko si nosil težka bremena drv iz globač. Vidiš, takrat si tlačil naravo v sebi – preprosto preveč je je bilo v tebi. No, tista deklica si je našla moškega, ki jo je znal zgrabiti; ti pa si še kar naprej romal sem gor k meni. Polegal si, sanjaril in malinčil temne misli v sebi. Ko si naslanjal glavo na moje deblo, sem vlival vate pogum – skušal sem ti dopovedati, da si tudi usojen kakšni deklici, le naravi moraš dopustiti, da se zabohi v tebi. Počakati moraš, da še malce pozoriš in se okrepiš. Si bil pač pozno dozorela sorta. Danes pa si že dedek. Pripelji kdaj vnučke s seboj. Pripelji jih, še preden me kakšna zima ne stare, saj vidiš, da mi je nekaj vej že polomilo. Deblo imamo tudi že votlo, le korenine, te so pa še trdne.”

“Ah, Bukov Trš, bog vedi, komu je dlje usojeno,” se je zgrenil.

“Glej ga, pa spet črno misli. Zima bo prešla, radostno bom ozelenel in ti boš veselo pohajal okrog mene. Pripeljal boš vnučke. Naučil jih bom poslušati pravljice; pravljice o gozdu in o drevesih.”

“Potrudil se bom. Na pomlad ti jih pripeljem. Pa saj sam več, kakšna je danes mladina, ljubi hrup in hitrost.”

“Ej, star si, pa ne razumeš sveta, tako kot bi ga moral. Res je marsikaj narobe. Ptice, ki si na mojih vejah

foto: Edo Pelicon

odpočivajo, mi pripovedujejo o življenju v mestih. Tam je res vse zmedeno in naravnano proti naravi. Moj pragon pa mi pravi, da zdaj prihaja čas pameti. Človek potrebuje veliko lekcij, da se česa nauči, ampak se nauči.”

“Ne verjamem,” je Jože trdno zagodrnjal.

“Čemu tako omahovanje. Saj sam vidiš, da se dogajajo tudi lepe stvari. Oprimi se me, pa boš za celo zimo močnejši. Kar daj. Dovolj sokov je še v mojih koreninah.”

Jože se je res oklenil drevesa in se skoraj zajokal od čudne ganjenosti.

“Pa si še komu ponudil svojo moč?”

“Vsak človek ima svoje drevo, le samotneži kot jaz imamo večjo moč, zato lahko zdravimo več ljudi. Že tvoj oče je tu rad postajal, ko sem jaz bil še zapleten v grmičje. Tudi na stara leta je rad prihajal in se oprijemal mojega, že močnejšega debla. Tudi drugih romarjev sem imel veliko. Joj, tista stara zeliščarica je bila res zabavna. Najbolj je bila smešna, kadar se je pripravljala na kajenje. Najprej si je na črn predpasnik razgrnila košček časopisnega papirja. Potem je iz cunjastega mošnjiča vzela zajeten ščep tobaka in ga skrbno nasula na papir. Pazila je, da ji niti mrvica ni zdrsnila na predpasnik. S krevljastimi prsti je zvila papir v nekakšno nerodno cigareto. Potlej jo je močno poslinila in tako zlepila. Še nekajkrat jo je pogladila in se ozirala naokrog, če je kdo vendarle ne gleda. Posvaljkala jo je med dlanmi in si jo šele nato prižgala. Potem je dolgo užitekarsko sesljala dim in zamaknjeno gledala nekam predse in kdaj pa kdaj šegavo pogledala v mojo krošnjo. Rada sva se pogovarjala. Potožila se mi je, kadar so ji ukradli zelišče. In zelo rada je srknila žganje. Nisem ji zameril, saj je sama vedela, koliko ga sme. Tu, pod mojimi koreninami, je skrivala steklenico. O, znala jo je skriti! Enkrat pa, haaaa, tisto je bilo res smešno, nekam ihtavo jo je primahala tistega soparnega avgustovskega popoldneva sem gor. Besnela je in cepetala z nogami. Pa ti hlastno pograbi steklenico, da bi zažgala jezo v sebi. Tedaj pa, o čudo, glej majhnega, črnega močerada v steklenici. Najbrž jo je slabo zamašila. ‘Mati božja, hudič me lovi!’ je zakričala. ‘Močerad v žganju, to ne bo nič dobrega. Ljudje bodo besneli. Toča bo,’ je jadikovala in potresala močerada v steklenici. ‘Na, kaj pa bom sedaj pila. Pa tako sem ga potrebna! O, ti hudič ti. To je njegov mladič,’ je bevsknila in jezno zalučala steklenico med skale. ‘Pa še brez tobaka sem,’ je nemočno rekla in se sesedla ob moje deblo. ‘Saj imaš šentjanževko doma,’ sem ji nasvetoval. ‘Skuhaj si čaj iz šentjanževke, pa te ne bo vozilo naokoli.’ Čez nekaj časa je pomirjena šla domov. Čez nekaj dni si je prinesla novo steklenico, z drugačnim zamaškom, takim, na navoj. Bila je dobra ženska, le ljudje je niso razumeli.”

“Najbrž res ne. Na zelišča se je pa res spoznala, to pa ja. Še meni je dala včasih kakšen čaj. Pomagali so tisti čajčki, pomagali. Eh, takšnih ljudi danes ni več. Umrli so s svojim časom.”

“Čas omenjaš. Časa je za vse dovolj in vsem je natanko odmerjen, le da nekaterim hitreje tiktaka v glavi. Le kaj vse se ljudem plete v glavi? Nekaterim prav vse mogoče in nemogoče. Nekaj pa jih je izumilo celo antiživljenje.”

“Antiživljenje!? Ti, Bukov Trš, kaj pa misliš s tem? Jaz nisem učen, pa čeprav sem prebral veliko knjig v dolgih zimah.”

“Se spomniš Mirota, majhnega Mirota, ki je že davno odšel v svet?” je mehko vprašal Bukov Trš.

“Seveda se ga še spomnim. Pa kaj ima on s tem!” se je razburjal Jože.

“Veliko let nazaj je mali Miro prišel sem gor k meni. Pomlad je že bila. Prve liste sem že odgnal, on pa je bil tako žalosten, tako brezvoljen. Dolgo je slonel na mojem deblu. Mlel je in mlel temne misli in lezel nekam onkraj. S seboj je imel tudi vrv, ki jo je skrival pod preveliko jopo. Nekajkrat me je obhodil. Z neznosno betežnostjo v očeh si je izbiral vejo, na katero bi zavihtel vrv. Skušal sem ga napeljati na to, da bi vrv zavihtel na trhlo omrzlo vejo, ki je na zunaj sicer videti povsem zdrava in trdna. In prav na tisto je potem vrgel vrv. Stopil je na kamen. Mirno, z vsem spoprijaznjen, si je nadel zanko okrog vratu. Nekajkrat je z glavo pomigal sem ter tja. Nenadoma se je odgnal. Zabingljal je z nogami nad grmasto raščo pod kamnom. Moja veja se je malce upognila. Čutil sem, kako ščemeče hrešči v njej in kako se ločuje od mene. Nič me ni bolelo, ker sem vedel, da gre za življenje. Prav smešno je bilo videti, kako je zakrilil z rokami in treskoma telebnil v grmovje. Stokaje se je zvlekel na travo. Oluščil se je listja in jezno prhal. Slišal sem ga, kako se jezi: ‘Bik neumen! Obesiti si se hotel! Skoraj si se polomil, ti bik neumen. Saj umreti je še vedno čas.’”

“A take so se dogajale?” se je Jože začudil.

“Ja. To je bilo antiživljenje.”

“Ej, ti moj Bukov Trš,” je tožeče rekel Jože in pobožal hladno sivo lubje. Močnejše je povleklo. Sčrneno nebo je nabrekalo še bolj. Hlad se je vrtinčil v ogolelih starih vejah.

“Šel bom, veš, ti moj Bukov Trš. Pa te še obiščem, že pozimi, ko se bo sneg polegel. Do tedaj pa lepo pozdravljen,” je strpnjeno rekel. Zapel si je vse gume na jopi.

“Vesel te bom,” je iz debla prijazno zadonelo.

Jože si je nekaj zamrmral v brado. Hlad je skorjil vlago na travah. S poživljenimi koraki je zadrncal po strmini.

Zdelo se je, da se je zgrbančil sam vase. Nekaj vej mu je pihljivo pomahalo v pozdrav...

fotografija na zadnji strani Uroš Velikonja, fotografija na naslovnici Edo Pelicon

Časopis GORA izdaja Društvo za ohranjanje
in varovanje naravane in kulturne dediščine Predmeja.
Sedež uredništva je na Predmeji 106, 5270 Ajdovščina,
tel/fax 065 649 023

Uredniški odbor:

Glavni in tehnični urednik: Edo Pelicon

Odgovorni urednik: Slavko Vidic

Lektor: Franc Černigoj

Tisk in priprava za tisk: V & H Ajdovščina

Naklada 600 izvodov